

ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՅ

ԲԱՅՈՒՄ 1876 ԱՄԻՆ

ՀԻՍ ՎԶ.

40 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1876

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ս. ՄԻԲԱՅԷԼԵԱՆ

1876

ՄԱՅՐ ԴԻՒՄՆ

Ստեփան Արարանեան	ժողով	Ա.	ԱՏԵՆԱԳԵՏ
Ռուսինեան	Էփէնտի	Բ.	ՎԱՐՃԱՆԱԿԱՆ
Տիգրան Եղանուֆեան	Էփէնտի	Գ.	»
Գարեգին Յ. Մելիքեան	»	Ա.	ԱՏԵՆԱԳԵՏ
Համբարձում Ս. Արամեան	»	Բ.	»
Առաքել Ալթուն Տիրի	»	Գ.	»

ՁԵՌՆՀԱՍՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒՄՆ

Տ. Յովհաննէս Բ. Մկրտչ	ԱՏԵՆԱԳԵՏ
Տ. Գրիգոր Բ. Սէնճեան	»
Սարգիս Աղաթիւեան	Էփէնտի

ԴԱՍՏԱՐԱՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒՄՆ

Յովհաննէս Եղանուֆեան	Էփէնտի	ԱՏԵՆԱԳԵՏ
Գեորգ Ստեփանեան	»	»
Պողոս Պառնասեան	»	»

ԿԱԼՈՒՄՆՈՅ ԴԻՒՄՆ

Յակոբ Բաղդադեան	Էփէնտի	ԱՏԵՆԱԳԵՏ
Յովհաննէս Աղաթիւեան	»	»
Ստեփան Պէյլիկեան	»	»

ՅԱՐԱՐԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒՄՆ

Տիգրան Եղանուֆեան	Էփէնտի	ԱՏԵՆԱԳԵՏ
Օգոսէ Խոստատեան	»	»
Նաղարէթ Դաշտաղեան	»	»

ՀԱՄԱՐԱՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒՄՆ

Յարութիւն Մելիքեան-Գ. Պի	Էփէնտի	ԱՏԵՆԱԳԵՏ
Համբարձում Սաղաթիւեան	»	»
Նղիալաբ Մելիքեան	»	»

ԻՐԱՄԱՍՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒՄՆ

Տ. Ներսիս Ժորգապետ Արարանեան	ԱՏԵՆԱԳԵՏ
Կարապետ Դաշտաղեան	Էփէնտի
Նշան Բաղդադեան	»

ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒՄՆ

Ռուսինեան	Էփէնտի	ԱՏԵՆԱԳԵՏ	ՎԱՐՃԱՆԱԿԱՆ
Մելիքեան Մամիկոնեան	»	»	»
Առաքել Ալթունեան	»	»	»

ԽՄԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒՄՆ

Կարապետ Խիփիճեան	Էփէնտի	ԱՏԵՆԱԳԵՏ
Պետրոս Բէրեթեան	»	»
Ստեփան Փարապետեան	»	»

ԲԱՅՈՒՄ 1876 ԱՄԻՆ

ՆԻՍՏ ԺԶ.

10 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1876

ՆԱԽԱԳԱՀ. — Ս. ՊԱՏՐԻԱՐԻ ՀԱՅՐ
ԱՏԵՆԱԳԵՏ. — ՍՏԵՓԱՆ ՓԱՇԱ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՄՓՈՒՆԻՔ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՄՓՈՒՆԻՔ

1. Խորեն Արքեպիսկ. Նաբ Պի
2. Կարապետ Եղիսկ. Սերբեան Բ.
3. Մատթէոս ի Եփրատեանց Բ.
4. Ամբրոսիոս Վ. Ռուբինեանց Բ.
5. Գարեգին ի Թաթարեանց Բ.
6. Խորեն ի Կերդեանց Բ.
7. Հայկուն ի Դիմաքեանց Բ.
8. Յովհաննէս ի Փափաղեան Բ. Պ
9. Ներսիս ի Աստանեան Բ.
10. Պողոս ի Խոստատեան Բ.
11. Եղիսկ ի Աղաթիւեան Բ.
12. Արքեպիսկ. Մամբրեան Բ.
13. Գեորգ Արծրունի Բ. 5
14. Գրիգոր Աճէմեան Բ. Պ
15. Խորեն Փէլիկեանեան Բ. Պ
16. Յարութիւն Սերբեան Բ.
17. Յովհաննէս Մկրտչ Բ.
18. Սուքիաս Ստեփաննոսեան Բ.
19. Սահակ Տ. Սարգսեան Բ.

ԱՆՔԱՐՀԱԿԱՆ
(Ա. Վ. Եփէնտի)
Պառնասեան, Կիլիկիա և
Պառնասեանի դուռ

21. Գրիգոր Պէրսեան Բ.
- Բացակայութիւն առաջին Բ. 2
- Բացակայութիւն երկրորդ Բ. Պ

22. Գեորգ Ստեփաննոսեան Բ. Պ
23. Խորեն Սահակապետեան Բ. 2
24. Կարապետ Աղաթիւեան Բ. 2
25. Համբարձում Մաղապետեան Բ. 2
26. Միսայր Գափաթեան Բ. 2
27. Յովհաննէս Պառնասեան Բ. 2
28. Յովհաննէս Ստեփաննոսեան Բ. 2
29. Մկրտչ Սարգսեան Բ. 2
30. Պողոս Պառնասեան Բ. 2
31. Սարգիս Աղաթիւեան Բ. 2
32. Սահակ Աղաթիւեան Բ. 2
33. Սահակ Աղաթիւեան Բ. 2
34. Սահակ Աղաթիւեան Բ. 2
35. Սահակ Աղաթիւեան Բ. 2
36. Սահակ Աղաթիւեան Բ. 2
37. Սահակ Աղաթիւեան Բ. 2
38. Սահակ Աղաթիւեան Բ. 2
39. Սահակ Աղաթիւեան Բ. 2
40. Սահակ Աղաթիւեան Բ. 2
41. Սահակ Աղաթիւեան Բ. 2
42. Սահակ Աղաթիւեան Բ. 2
43. Սահակ Աղաթիւեան Բ. 2
44. Սահակ Աղաթիւեան Բ. 2
45. Սահակ Աղաթիւեան Բ. 2
46. Սահակ Աղաթիւեան Բ. 2
47. Սահակ Աղաթիւեան Բ. 2
48. Սահակ Աղաթիւեան Բ. 2

ԳԱՆՈՒԹԱՆ ԵՐԵՄՈՒԹՅՈՒՆ		Մուշ
71. Կարողեա Շահարեան	Բ. Պ	121. Ստեփան Պ Պ. Փարազեանց
72. Մկրտիչ Մուրադեան	Բ. Պ	Տիվրիկ
73. Կարողեա Շահարեան	Բ. Պ	122.
74. Օղտն Խոճապարեան	Բ.	Չիլրոն և Մարաշ
75. Թոփղաթա	Բ.	123.
76. Գարեգին Յ. Մելիքեան	Բ.	Տրադիզոն
77. Ստեփան Խիտապարեան	Բ. 2	124.
78. Յովհաննէս Նուրեան	Բ. Պ	Պարտաւ
79. Դաւիթ Հովսեփեան	Բ. Պ	Տիգրանակերտ
80. Մկրտիչ Գ. Էստեան	Բ. Պ	Վան
81. Յովհաննէս Կրճիկեան	Բ. Պ	125.
82. Գարաթիւսիկ	Բ. Պ	126.
83. Յարութիւն Զինկերեան	Բ. Պ	127. Սիմոն Մարտաշեան
84. Յարութիւն Գ. Տառեան	Բ. Պ	Սիւնիկ
85. Սեփական Պէլիքեան	Բ. 2	128.
86. Սեփական Պէլիքեան	Բ. 2	Յաւի և Այրաշ
87. Եղիշապար Մելիքեան	Բ.	129.
88. Միսա Զաֆանդեան	Բ.	Սիւնիկ
89. Յակոբ Քաղապարեան	Բ.	Ռաւանիս
90. Յակոբ Ամասեան	Բ.	130.
91. Մաղաթ Շահարեան	Բ. Պ	131.
92. Խաղաթ	Բ. Պ	Կարա
93. Խաղաթ	Բ. Պ	132. Արթուր Յ. Սարգսեան
94. Խաղաթ	Բ. Պ	Չիլրոն
95. Սարգիս Ալթուն Տիւրք	Բ.	133. Համարձում Սարգսեան
96. Խաղաթ Պ. Մարտեան	Բ.	Գարաթիւս
97. Ուլթուն Պէլիքեան	Բ.	134.
98. Սարգիս Արապեան	Բ.	Ստանու
99. Սարգիս Արապեան	Բ.	135.
100. Սիմոն Միքայէլեան	Բ.	Սիւնիկ

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա. Վիսարանուրիս և Վիսարանուրիսի քանական Յանձնարարին՝ Եկեղեցական ատարար Կարեան Ազգ. Վարդապետ : [Գրանիշակ]

Բ. Վարդապետին Սանձնարարական . շարունակութիւն Վիսարանուրեան յօդուածաց Թաղական մատակարարութեան :

ԱՏԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

Ատենայն քաղաքացաւ Ժամն 7 1/2 ին 'ի ներկայութեան 37 երեսփոխանաց , որոց վերջին թիւը յանգեցաւ 62 ի :

4.

Ընդունելութիւն հախորդ ատենագրութեանց

Ատենայն Փաշան յայտնելով թէ տասն ներքոյ նախնի սկսեալ վեց ատենագրութիւնք կան վաւերանշարժ : սակայն անոնցմէ չորսը միայն պատրաստ իսկ վերջին երկուքը սակաւին տարագրութեան ներքեւ են , անմիջապէս ժ. հատի՝ ատենագրութեան վրայ ի դիտողութիւն հրաւիրեց երեսփոխաններն , և տեսնելով որ դիտողութիւն ընող չկայ , քուէի դրաւ զայն , որ միաձայնութեամբ ԸՆԴՈՒՆՈՒՆԵՑԱՆ :

Նշանակեալ ի դիտողութիւն հրաւիրեց երես .

Գրանիշակը ԺԱ. և ԺԲ. նիստերու ատենագրութեանց վրայ , սակայն դիտողութիւն ընող չըլլալով՝ հետզհետէ քուէի դրաւ նաեւ զանոնք , որք միաձայնութեամբ ԸՆԴՈՒՆՈՒՆԵՑԱՆ Ժողովէն : Վերջապէս՝ ԺԳ. նիստի ատենագրութեան վրայ ի դիտողութիւն հրաւիրեց երեսփոխաններն :

ԱՆԱՅԱՅԵԱՆ ՇԻՆՈՂՈՍ ԷՑ . — ԺԳ. նիստի ատենագրութեան երեսփոխանաց պանկին մէջ երրորդ անգամ բացակայ նշանակուած եմ ես , բայց սխալ է . վասն զի բացակայ գըտնուած եմ միայն մէկ անգամ :

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Բ. ԷՑ . — 3 անգամ բացակայ ոչ տը չէ նշանակել ներկայութեան տու մարին մէջ , վասն զի երկրորդ բացակայութեանէ հետեւ երրորդ անգամին դիւանին կողմէ ծառայուելու է Ժողովին բացակայաց անունը , որպէս զի ըստ օրինի հրաժարեալ հրատարակութի :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ . — Վերադառնալու է .

ուսկից կառնուին իրենց կատարելիք պաշտօնին հրահանքը, ծախքերին ո՞վ կը հասուցանէ, վերադարձին որ՞ն տեղեկագիր կը մատուցանեն, վերջապէս Աղբը ի՞նչ դեր կը վարէ այդ ֆանըշական պաշտօնին մէջ: Առաջարկեմ որ Վարչութիւնը շնորհ ընէ տեղեկագրով մը Ժողովոյ ծանուցանել այն կարեւոր խնդրոյն բոլոր հանգամանքը, որոյն վրէ Ժողովը վիճարանութեան նիւթ ընէ զայն, և կամ օգուտը ճանչնալով ներքէ՛ որ այսուհետեւ շարունակուի և կամ եթէ անօրուտ և սպառնալիք դատէ՛, միանգամ ընդ միշտ վճաէ անոր արդեւումը:

Այս է իմ առաջարկութիւնս, որուն վրայ Ժողովին ուղղորդութիւնը հրաւիրել արժան կը դատուի, և կը խնդրեմ որ Վարչութեան դատիւ տեղեկագիրը ետ չը ձգէ իմ բացակայութեանս ամիսը:

ՇԱՀՊԱՅ Կ. ԷՖ. — [Փոխ Առնապետ ֆաղ. Ժողովոյ] Այդ առաջարկութիւնն եթէ զրով հաղորդուի Վարչութեան, պատրաստ ենք հարկ եղած պատասխանը տալ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Քանի որ Վարչութիւնը զրով կողէ, դժուարութիւն մը չկայ ինձ համար զրով հաղորդել զայն. բայց ըստ որում զրով առաջարկութիւն ընելով պարտաւարութիւն արտի ստանձնեմ վիճարանութեան մէջ զայն փաստաբանելու, որն որ անկարելի է բացաւ կայութեանս պատճառաւ, ուստի Ժողովին յանձնարարել համարձակեցայ այս խնդիրը. ազատ էք զայն ընդունել կամ յետաձգելու. ես կանցնիմ մեր Օրակարգին:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ես ինքնա կատանձնեմ:

→→→→→

ՕՐԱԿԱՐԳ.

Վերաբերելու ի վերայ տեղեկագրի բնական յանձնարարին՝ երկուամիս անապահովութեան Աղբ. Վարչութեան:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Ասկէ 2 նիստ առաջ Աղբային Վարչութիւնն առաջարկութիւն

մը բերուե մեզ, որով կ'այտնէր թէ ինք կարեւոր կ'չամարի ներկայ պարագայից մէջ զիր մը մատուցանել յանուն Աղբային Ժողովոյ Բ. Վրան՝ խնդրելու համար որ արիւշ աղբայ ըլլալը չընորհամենքուն Հայոց աղբն ալ անխտարար մասնակցի:

Վարչութեան այս առաջարկութիւնը յանձնուեցաւ Հարստահարութեանց յանձնարարին, անոր անդամաց վրայ յաւելցնելով նաեւ Խորին Սրբազանն, որովս զի տեղեկագիր մը բերէ մեզ ծանուցանող՝ թէ Վարչութեան առաջարկած դրութիւնը պէ՛տք է մի, և եթէ պէտք է, ի՞նչ խնամով: Անցեալ նիստին յանձնարարմբն կողմէ տեղեկագիր Փշտիմարձեան Էֆէնտին ի բնմէ յայտարարեց թէ յանձնարարելը համաձայնութեամբ ընդունած է առաջարկեալ դրութեան պէտքը. կամ աւելի ճիշդ խօսելով, ներկայ պարագայից մէջ յանուն Աղբին ձայն յառնալու պէտքը. իսկ անոր խնամին և խըմբագրութեան դալով՝ մէջերին անհամաձայնութիւն պատահեր, անգամայ մեծ մասն ստորագրեր և մէկ մասը չէ՛ մասնակցեր: Երբ յանձնարարին բացատրութիւն ուղեցիր թէ ի՞նչ փաստ և պատճառներ ունեցաւ յիշեալ պէտքն ընդունելու, խոստացաւ դանիակ նիստի մէջ տալ այդ բացատրութիւնը: Ժամ է արդ այս խընդիրը ձեռք առնուլ. և որովս զի վիճարանութիւնիս գիւրանայ և բաւազայն վախճանի մը կ'արեանք համար, խնդիրը մէկ քանի ճիւղերու կը բաժնեմ որք են. առաջին՝ պէտքը. երկրորդ՝ խնամը. երրորդ՝ ձեռք. և վերջապէս՝ յառը կամ խնայարարներ:

Ահա այս չորս կէտերուն մէջ պէտք է սահմանափակի մեր վիճարանութիւնը. ուստի կը հրաւիրեմ նախ՝ յանձնարարին տեղեկագիր է՝ ֆինտին որ բացատրութիւն տայ թէ ի՞նչպէս յանձնարարելը համոզուեցաւ յանուն Աղբին ձայն հանելու պէտքն ընդունելու:

ՏՕՔ. ՓԵՇԵՄԲԱՆԱՋԵԱՆ ԷՖ. — [Տեղեկագիր Յանձնարարին] Աղբ. Վարչութեան կողմանէ պատկառելի Ժողովոյ 1876 Նոյեմբեր 26 թր. ատկանով առաջարկութիւն մը ներկայացաւ հետեւեալ կերպով.

«Աղբային Վարչութեան Խառն Ժողովը անխտելով որ Թուրքիոյ բարեկարգական ներկայ քննարկումն մէջ բանի մը գաւառաց բացառիկ փերայիւ արտօնութիւն և առանձնաշնորհում արտաւելու մասին դրսէ գաւառ առաջարկութիւն ակըլայ, առաջարկութիւն՝ որ բարեկարգութեան խնդրոյն հիմն եղող հաւատարմութեան անկողան և տէրութեան դարաւոր հաւատարմութեան հեղող Հայոց աղբին զգացման միաւայն հակառակ է, հարկ դառնց Թուրքիոյ Հայոց երեսփոխանութիւնը կազմող պատկառելի Ժողովոյ կողմէ խնդրագիր մը մատուցանել Բ. Վրան յետագայ խնամով թէ՛ ամէկ կողմանէ կը ընեմ որ բարեխնամ Տէրութիւնը պէտք եղած ընդհանուր բարեկարգութեան ներքին, որոյ համար ուրախ եմք. բայց միւս ակողմանէ խօսքեր ալ կ'ալտին որ միմիայն մէկ քանի գաւառներու բարեկարգութիւններ պիտի արուին խորհարար: Սոյն համարը մեծապէս օկը վերաբոյ Հայոց աղբն, որ Օսմանեան տէրութեան բազմադարեան հաւատարմութեան հաւատարմութեան քննարկումն մը չէ վշտացուցած իւր վեհապետ տէրութիւնը, և որ առաւել իրաւունք ունի իւր «հաւատարմութեանը համար տէրութեան շնորհաց մասնակցի ըլլալու առանց խտրութեան: «Խառն Ժողովը կը փութայ այն առաջարկը ներկայացնել պատկառելի Ժողովոյ «յաւադրութիւն և ի սրտաւ տնօրէնութիւն»:

Աղբային Ժողովն այս առաջարկութիւնը նկատողութեան տալով ուղեց անվճար պէն նութեան երկրորդ զայն, և գաւառական հարստահարութեանց հաւաքածոյն պատրաստող իւր վերջին յանձնարարին պաշտօն տուաւ անոր կարեւորութիւնը քննելու և եթէ հարկ տեսնէ Ժողովին ծրագիր մը բերելու: Չէր Յանձնարարմը շնորհալարտ է պատկառելի Ժողովոյ այս ամիս տուած մեծ փառահալութեան համար, որ նոր աղբայոց մ'է յաջ յանձնարարին իւր առաջին պաշտօնը յօգուտ Աղբին և ի դահութիւն Ժողովոյ կատարած ըլլալուն:

Յանձնարարմը փութայ նախ՝ իրեն յանձնարարեալ խնդրոյն առաջին կէտը քննութեան տալու աղբն է որ իւր աղբային ներքին դրոշմ վարչութեան համար սահմանադրութիւն մը ունի, որու շրջանակն օրհատի և անձուկ ըլլայ, անոր բարիքը սկսած եմք վայելել, թէ և անոր արամադրութեանց դրոշմադրութեան մէջ ակամայ թերութիւններ կը նշմարուին տակաւին: Արդ՝ երբ իրմէ անկատար աղբային կազմակերպութիւն ունեցող արիւշ աղբերը, որոնք տակաւին աղնուապետական դրութեան կը կառավարուին, յարմար տեսան որ և է կերպով դիմել առ Բ. Վրան և աղբերը որ ըլլալիք բարեշնորհմանց մէջ անմասն չը մնան, մեր Աղբին զոր օրինակաւորէս ներկայացնող մարմինն է այս Ժողովը, լուս կենալը կընար ոյլ և ոյլ մեկ:

առնուլ, այսինքն թէ՛ հարկ և կարեւոր էր Հայոց աղբին ձայն բառնալ այս միջոցիս և խընդրել որ Օսմանեան կայսերական կառավարութիւնն արդի բազմադարեւ վիճակին մէջ չը մոռնայ նաեւ իւր վաղեմի հաւատակ աղբն, որ այնքան դարեմէ հեռէ ո՛չ միայն իւր անապատ հաւատարմութեամբը բնական հոգ և տագնապ պատճառած չէ իրեն, այլ նաեւ իւր քաղը ձիրքն ու աշխատանքն երկրին շիւթապէս և բարոյապէս զարգացմանը նուիրած է:

Այսին եւր ըսելու որ, յետ վիճարանութեան յանձնարարին մէջ այս կէտին վրայ հարեաց տարբերութիւն չմնայ և անոր հարկը միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ, ինչպէս որ այս նպատակաւ պատրաստուած և յանձնարարին մեծամասնութեան աստորագրութիւնը կրող ծրագիրը նախընթաց նիստին մէջ կարգաւ առաւին ունեցայ:

Չէր յանձնարարմը նախընթաց նիստին մէջ հարկ չտեսաւ այս խնդրագրին պէտքը պատճառարանելու, վրան զի անոր պէտքն ուրայող կամ չընդգիւծալիս չկար և այս վիճակին մէջ չէր սպասէր որ զայն պատճառարանելու պիտի հրաւիրուէր: Այսու ամենայնիւ Առնապետ Փալային ստիպման վրայ, ինչպէս փութայ յայտարարել թէ պատրաստ էր պատճառարանելու, կուգայ այսօր առաւիկ իւր պաշտօնը կատարել:

Մեր աղբը այս երկրին Ժողովոյ մէջ ոյն միակ աղբն է որ իւր աղբային ներքին դրոշմ վարչութեան համար սահմանադրութիւն մը ունի, որու շրջանակն օրհատի և անձուկ ըլլայ, անոր բարիքը սկսած եմք վայելել, թէ և անոր արամադրութեանց դրոշմադրութեան մէջ ակամայ թերութիւններ կը նշմարուին տակաւին: Արդ՝ երբ իրմէ անկատար աղբային կազմակերպութիւն ունեցող արիւշ աղբերը, որոնք տակաւին աղնուապետական դրութեան կը կառավարուին, յարմար տեսան որ և է կերպով դիմել առ Բ. Վրան և աղբերը որ ըլլալիք բարեշնորհմանց մէջ անմասն չը մնան, մեր Աղբին զոր օրինակաւորէս ներկայացնող մարմինն է այս Ժողովը, լուս կենալը կընար ոյլ և ոյլ մեկ:

հաւթիւններու տեղի տալ, ինչպէս արդէն ըս-
կաւ իւր. մանաւանդ այն անհիմն գրոյցները որ
մեր ազգին եռանդն ու մտաւորական կեանքը
չը գիտցողները սովորած են տարածել, յար-
մար տալիք գտած ինչ սա սխալ գաղափարը
տալու թէ Հայը քաղաքային կենաց օտար է բո-
ւորովին, թէ Հայն իր ազգային ճակատագրին
հետ կը չփոխի, և վերջապէս Հայն զուրկ է այն
ամեն զգացումներէ, որ զազդ մը դէպի յառա-
ջագիծութիւն կը մղեն:

Չենք ուզեր բնական տեղի տալ կարծելու
թէ յանձնախմբին այս մասին առած որոշումը
պարզապէս այլոց նամանակութեան կամ հետեւ-
զուրկեան համար եղած ըլլայ: Մենք ընել կու-
ղենք ինչ որ արդար է և իրաւայի և ինչ որ
օգտակար կրնայ ըլլալ մեր ապագային: Այլ
Հայը սովորութիւն ունենար ուրիշ հպատակ
ազգաց օրինակին հետեւիլ անխոհմտօր, չար
օրինակներ պակաս չեղան մանաւանդ վերջին
տարիներու մէջ, զորս Հայն ամեն ատեն դա-
տաւարտեց և իր հաւատարմութեանը վրայ
անդրադուրծնայ: Ազգային Ժողովին հարկ և
վայել էր ներկայ փախուկ պարագային մէջ իր
ազգին ներկայացուցիչ մարմինը՝ յայտարարել
պաշտօնապէս Հայոց ազգին իղձն, փախաքն ու
անկախութիւնները և այս աստիճան օգուտ քաղելով
նորոգել գրաւորապէս իւր անձնաւիրութեան և
հաւատարմութեան հաւատարմութեան օգոստոսա-
խնդրական և առ նորա Արցախեան Հայրու-
նքնակալն և առ նորա Արցախեան Հայրու-
նքնակալն կառավարութիւնն: Եւ ասի հետեւեալ
գլխաւոր պատճառով:

Լուսաւորութեան մէջ որչափ կը յառաջա-
նանք, տպագրութիւնն ալ այնչափ կը ճիւղա-
նայ, պարբերական թերթերն կը շտապեն և
հետեւաբար զանոնք ընթերցողներն ալ: Արդ
եթէ մեր ազգին մէջ օրագիրներն կը բազմա-
նան, գրողներն ալ կը բազմապատկեն: Օրագ-
րաց առ ազգն ըրած մեծամեծ ծառայութիւնը
անուրանալի են, բայց վերջապէս անոնց պա-
րունակութիւնները խմբագրաց անհատական կար-
ծիքն են միայն, որ երթալոյ է միշտ այլ և
այլ ձևեր տալու թէ Ազգին ծառայութիւն մը
ընելու համոզմամբ, թէ իւր ընթերցողները զո-

հայներու նպատակաւ և թէ ուրիշ զանազան
նկատուածներով: Մեր ազգն ալ, ամեն ազգաց
պէս, օտար և չարամիտ թշնամիներէ զուրկ չէ,
որոնք կարող են զանազան մասնաւոր գրու-
թիւններն ընդհանրացնելով՝ զանոնք իրեն ամ-
բողջ ազգին կարծիքն ու քաղաքականութեան
ծրագիրն ներկայացնելու, որ ընդհանրապէս
վնասակար կըլլայ Հայոց ապագային կամ գոնէ
օտարներուն ազգին վրայ ունեցած գաղափարը
կոտորածանայ մէջ ձգելու և չփոխելու կը ծա-
ռայէ, ինչպէս որ եղան արդէն, և զորս ոչ ոք
կրնայ արգելել եթէ ասիէ ետքն ալ տեղի ու-
նենան: Այս անանկութեանց պէտք էր միայն
գամ առաջին անգամ և ներկայ բարոյական
յեղափոխութեան ժամանակ Ազգ. Ժողովոյ
րեքնով բացարձակապէս յայտարարել առ որ անկ
է, ազգին միտքն ու փախարը. այնպէս որ թէ Ազ-
գային վարչութիւն և թէ ամեն անհատ, գրած
ու խօսած ատեն կարող ըլլայ ըսել առանց վա-
րանման «Ահա Հայոց ազգին ծրագիրը, առա-
ջին նորա քաղաքական դաւանութիւնը, անոր
եխտադրանքն զորս ամենայն խօսք կամ հրատա-
րակութիւն ըսի մասնաւորապէս կարծիք են, քիչ
սկամ չառ խնայողութեամբ յառաջ բերուած»:

Ասանցմէ յետոյ և գլխաւորաբար մէկ կէտ
մը կը մնար նկատուութեան արժանի, ինչպէս
չառեր կառարկին, թէ ներկայ խնդիրը զուտ
քաղաքական խնդիր մը ըլլալով՝ Ազգ. Ժողովն
իրաւասութիւն ունի՞ր և կրնա՞ր կարծիք յայտ-
նել այն մասին, առանց Ազգ. Սահմանադրու-
թեան շրջանակէն դուրս ելնելու և տէրութեան
օրինաց դէմ մեղանշելու: Այս առարկութիւնը
ձեր յանձնախմբին այնքան կնճառ չերեաց, որ-
քան կը թուէր խնդիրը հարեանցի քննողներուն:
Թողունք որ քաղաքական և վարչական խնդիր-
ներ շատ անգամ այնքան կը չփոխին իրարու
հետ, որ իսկապէս զոտար կըլլայ երբեմն ճիշտ սահ-
ման մը դժեւ անոնց մէջ: Ներկայ պարագայիս
մէջ այս դժուարութիւնն ալ չկայ. փասն զի
խնդիրը մի միայն երկրին ներքին բարեկարգու-
թեանց կը վերաբերի, այն երկրին՝ որոյ բնակիչ
Ժողովուրդներէն է Հայ ազգն և միանգամայն
նշանակութեան արժանի կարգէն: Մաղիւ չափ

խելք ունեցողը երբ կը տեսնէ որ իւր տպրած
երկրին ընդհանուր բարեկարգութեան խնդիր
կայ ծագած, չը կրնար անգիտածալ որ իրեն
անհրաժեշտ վերաբերութիւն ունի այդ խնդիրն և
անոր ելլը կենսական կարեւորութիւն: Տարա-
կոյս չկայ որ այս գիտակցութենէն յետոյ կար-
ծիր մը իղձ մը փախար մը կը ծագի մարդու
գլխին ու սրտին մէջ, զոր արտայայտելու պէտք
կգգայ նոյն իսկ իւր անձին արժանապատուու-
թեան համար, և որդարեւ պէտք է յայտարա-
րէ, քանի որ այն՝ վնասակար և դատաւարաե-
լի բնութիւն մը չը կրեր և իւր իրաւանց սահ-
մանէն դուրս չմնար: Դիւք այս վիճակին մէջ է
այսօր և Հայ ազգը: Ուստի և պէտք է ծայն
հանէ տպացուցանելու համար թէ կարող է ինք
ճանչելու բարենորոգման խորհուրդին յարգը,
զոր Օսմանեան կայսերական կառավարութիւնը
յարգած է. տպացուցանելու համար թէ ընդու-
նակ է ինք այն խորհուրդն օգուտ քաղելու և ի
զարգացումն երկրին զանի արդիւնաւորելու. ա-
յոցացուցանելու համար թէ երբ ուր բարենորոգ-
մամբ կատարեալ հաւատարմութիւն վայելելու
բողգին հանդիպի և որդարութեան շնորհն ան-
խափ վայելէ, երկրին զօրութեան և յառաջա-
գիծութեան նշանաւոր մի տարրը կրնայ հանդի-
սանալ: Այլ թուութիւն պահէ այս պարագային
մէջ, նոյն իսկ իւր ազգային կենդանութիւնն
կասկածի մէջ կը թողու առաջի աշխարհի և իւր
արժանեաց վրայ նոյն իսկ Օսմանեան կառավա-
րութեան շատ տխուր գաղափար մը կընծայէ,
ինչպէս որ եթէ երբեք քննելու ելնէ թէ ընդհա-
նուր բարենորոգմանց վերաբար խորհուրդն
ոչուտի ծագումն առած էր և ինչ կերպով ու
ճամբով յառաջ եկած, և կամ թէ այս մասին
եղանակ ու ձև մը առաջարկելու յանդէպէր,
այն ատեն քաղաքականութեան մէջ մտած և
իւր իրաւանց սահմանէն դուրս ելած կըլլար:
Բայց ինչպէս բացատրելի, ազգին ընկերքը բը-
նական և միմիայն ուղղակի իրեն վերա-
բերող կէտի մը վրայ տեսակ մը պարտա-
ւորութիւն կատարելէ անդին չանցնիր: Այլից

չատ' միթէ մեր Պատրիարքարանին հարկաւոր
տարիներէ ի վեր առ Բ. Գուռն ըրած խնդիր-
ները Ազգին օգտին և շահուց պաշտպանութեան
համար չեն: Միթէ օրինաց անկատար կամ
անհաւասար դրժադրութեան դէմ չեն բողա-
քեր մեր բազմաթիւ բագրիրները: Միթէ հա-
րաւասարութեանց հաւարածոյն պարունակող
տեղեկագիրը՝ որ քիչ որ յառաջ պատրաստուեցաւ
և որ Պատկառելի Ժողովոյ միանայն հաւանու-
թիւնը ստացաւ, մեր Ազգային Ժողովոյ ձեռնհա-
տութենէն բարձր խնդիրներ կը պարունակէր իւր
մէջ: Եւ ինչ տարբերութիւն ունի ներկայ
խնդիրն անոր մէջ նշանակեալներէն:

Այլ ինչք անշուշտ՝ որ ոչ ոք բողոքեց ա-
նոր եզրակացութեան դէմ և ամեն որ մեծ սի-
րով ու եռանդեամբ քուէարկեց: Այս կէտը
ձեր յիշողութեան մէջ արթնցնելով կը յուսով
որ բուսական խօսած կըլլամ հաստատելու հա-
մար թէ ներկայ խնդրագիրը Բ. Գրան մատու-
ցանելու խնդրոյն մէջ ոչ անպատահութիւն կայ
և ոչ ալ կատարածանայ տեղի տուող ամենաթե-
թեւ պարագայ մը, և հետեւաբար կանցնիմ Յանձ-
նախմբին ծրագիրը անգամ՝ մ'ալ կարգաւ, որ
Բարձր. Եղարգարն ներկայանալու համար պատ-
բառուած է, երբ ձեր քուէովն արժանանայ Ժ-
ղովոյ ընդունելութեան:

(Հոս կարգաց Տեղեկարար Էֆէնտին հա-
խորդ նախին մէջ կարգացած ծրագիրն, որ նոյն
նիստի ատենագրութեան մէջ արձանագրուած
է)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Լսեցիք յանձնա-
խմբին սրտաճառարանութիւններն՝ որով Վար-
չութեան առաջարկուած գրութեան պէտքը կը
յայտնէ. նամանակս վերադառնալով մտիկ ըրիք յանձ-
նախմբին ծրագիրն՝ որ անցեալ նախին կար-
գացումէն էր, այս անգամ կարգացումին մէջ
փոքրիկ տարբերութիւն մը կը նշմարեմ. զոր
պէտք է յայտնեմ, որպէս զի Ժողովը գիտնայ
թէ՝ որ խմբագրութեան պիտի հետեւին:

ՏՕՐՏՐ ՓԵՇԵՏԻՄԱԼՏԵՔՆ ԷՖ. — Տարբե-
42

բութիւն չկայ, զիւանին տրուած պատճէնն ալ ասոր հետ նոյն է, ուրիշ բան է թէ որ զրչի սխալ մը պատահած է ընդօրինակուելու ատեն:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Ուրեմն հրամայեցէք տեսնել ձեր աչօք, Ղիւտին յանձնուած ծըրադրին մէջ՝ « Յանձնուած կայսերական կառավարութեան և խոր քարեկամ Տէրութեանց ձեռք ասնելիք բարենորոգմանց ևս » գրուած է, և հիմա կարգացուած ծրագրին մէջ « Յանձնուած կայսերական կառավարութեան խոր քարեկամ ասնելիք համաձայնութեան » ձեռք ասնելիք ևս » գրուած է: Ասանց ո՞րք սխալ ընդունիք:

ՏՕՔՏՕՐ ՓԷՇՏԻՄԱՆԱՅԱՆ ԷՖ. — Այն՝ որ Ղիւտին յանձնուած էր անցեալ չարթուրէ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Դժուար աղէկ. հիմայ որովհետեւ խնդիրը 4 ճիւղերու բաժնեցինք, և առաջին ըրինք պէտքը, ուստի պէտքին վրայ խօսք ունեցողը կհրաւիրեմ ի բեմն:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — [Սկզբում Յանձնախորհրդին] Յանձնախորհրդին մեծամասնութեան բերած ծրագիրը և անոր պատճառարանութիւնը բերէ ետեւ բնական է որ հետաքրքրութիւն պիտի ունենայք խմանալու յանձնախորհրդին փորձամանութեան՝ այն ծրագրին մասնակցելէ հեռանալուն պատճառները:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — [Բնութեամբ] Ներքէք, Փարսպեան Լիւթիտի, թէ և յանձնախորհրդին աշխատութեան պարագայներն խնդրոյն մէկ կարեւոր մասն կը կազմեն, բայց վիճարանութեան կարգը՝ նախ պէտքին վրայ է, ուստի անոր վրայ խօսեցէք, կաղաչեմ:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Իմ խօսելիքս ալ նախ այդ պէտքին վրայ է, որ խմանալու և խմանալու թեան ատկով մինչև անհամաձայնութեան նիւթ եղաւ մէջերնիս: Նախորդ նստին Տեղեկարար Լիւթիտ յայտարարութիւն մ'ըրաւ և դուք՝ Ստեփանեան փաշա, կրկնեցիք զայն. իբրեւ թէ Հայոց ազգին երեսփոխանութենէն ստորագրեալ խնդրագրով մը ձայն մը հանելու պէտք

ըն համաձայնութեամբ ընդունուած է յանձնախորհրդին մէջ: Այս սխալ է. և հարկ կը դրամ բացարձակ այդ կէտը: Խակդրան երբ վարչութեան կողմէն առաջարկեալ գրութեանը պէտք ըլլալու կամ չըլլալու կէտը վիճարանութեան երեսփոխանացաւ յանձնախորհրդին մէջ, ևս էի միայն ընդգիծակայ այս մասին. դեռ Մատթէոս Արքայուն ճամբարութենէն դարձած չըլլալով նոյն աւուր նիստին ներկայ չէր: Այն պատճառարանութիւններն որ անդամակցացս կողմէ յառաջ բերուեցան, զիս չկրցան համազել թէ պէտք կայ յանուն ազգին ասանկ զիր մը երեսփոխանութեան կողմէն մատուցանելու. կը նկատէի որ եթէ Հայոց ազգը զիր մը մատուցանելով՝ ուրիշ ազգաց հետ համահաւասար պիտի կարենայ մասնակցել տեքութեան շնորհացը, հարկաւ ամեն Հայ կանխախակ կը փութայ ստորագրել այսպիսի զիր մը. բայց միթէ զիրը բաւական պիտի լինի: Ղեւրոյն վրայ չկրնալով համաձայնիլ, առարկուեցաւ որ նախ որոշենք թէ ձայն մը հանել պէտք է թէ ոչ. ևս ալ այդ անորոշ եղանակն ընդունեցին. և ի՞նչ եղանակաւ ձայնեալ որոշելու ետքի թողուցինք միաձայնութեամբ: Ես առաջարկեցի որ փոխանակ Այսին Ժողովին ծրագիր մը տանելու և բեւելու թէ առանց խորը քննելու հաւատք ընծայէ մեզ թէ՛ պէտք է ասանկ զիր մը տալ, և ստորագայի ծրագիրը ու Ք. Ղրան մատո՛, ուրիշ ևս զիւրին ճամբայ մը ձեռք առնուիք. ո՛ր Յանձնախորհրդին կանոնադրութեան շնորհիւ մը չինք. որուն մէջ Հայոց ազգին քաղաքական դատանութիւնը բացայայտ գծուի, տեղեկագիր մը՝ որուն պատասխանատուութիւնը միայն զայն ստորագրողաց վերաբերի, և աւելի ազատ գործուի, և տանինք զայն Ազգ. Ժողովին բեւելով որ ահա մեր ըմբռնումը ազգին քաղաքական դատանութեանը մասին, հարկ չկայ այլ ևս Ք. Ղրան զիր մատուցանելու, բաւ է յայտարարել միայն թէ Հայոց ազգը վստահ է Օսմանեան կառավարութեան վրայ, որ անխտիր իւր շնորհաց մատուցից կընէ իւր բոլոր հպատակ ազգերը, ինչպէս որ ըրած է ցարդ:

Յանձնախորհրդին անդամներն այս առաջարկութիւն ալ ընդունեցին, և երկու կերպն ալ կընենք ըսին. բայց ես չհամաձայնեցայ իրենց, և մատուցութեք ուղերձին վրայ վիճարանութիւնն սկսան: Բնականաբար ես միայնակ չէի կրնար դէմ կենալ. ուստի ես թէ՛ իրիւ երեսփոխան՝ և թէ՛ մանաւանդ իրիւ յանձնախորհրդին անդամ կարող չէի առանց պատճառարանութեանց խորը քննելու՝ ստորագրել պէտք է բեւելով անցնիլ և ստորագրել այդ ծրագիրը. ստոր համար հետամուտ էի յանձնախորհրդին մէջ խնդրոյն խորը մանել. և այնքան խորունկ հետաքննեցի, մինչև անդամակցացս զարմանքը հրաւիրեցի իմ այնչափ գգուշաւութեամբ ու չափաւորութեամբ վրայ:

Ծրագրին հիմունքը դրուելու ատեն արդարեւ տեսնուեցաւ որ երկու բան պիտի ըսուի. շնորհէ մեզ ինչ որ ուրիշ ազգաց պիտի չնորհեաւ. կամ ստոր հակառակ՝ մի շնորհէր ուրիշ ազգաց ինչ որ մեզ չպիտի չնորհեաւ. բայց այս վերջինը չէինք կրնար բեւել և ոչ իսկ մտքէ անցնել:

Արդէն զիտէք Արեւելեան խնդրոյն արդի վիճակը. մէկ կողմէն Օսմ. տէրութիւնը մատչելի է իւր կառավարութեան սահմանադրական ձև և սուղութիւն մը տալու. թէ և չգիտենք՝ ի՞նչ պիտի ծնի այս նոր դրութենէն. բայց փափաքելի է որ իրապէս սահմանադրական ըլլայ. իսկ թէ այս նոր դրութիւնը բաւական պիտի ըլլայ թէ ոչ՝ երկիրը կատարելապէս բարեկարգութեան շրջանին մէջ մտնելու և հպատակ ազգերը գոհ ընելու: այս կէտը ժամանակին գործն է: Արդ առանց դիմաւորելու թէ տեքութեան շնորհելք սահմանադրութիւնն ի՞նչ ըսկըդունենք իւր մէջ պիտի պարունակէ, կըրնա՞նք մեր գրին մէջ մեր համոզումը կանխել և յայտարարել, ի հարկէ ոչ. այս մասին համամիտ գտնուեցան Յանձնախորհրդին բոլոր անդամք: Միւս կողմէ գեաղանախորհուրդը, որ քաղաքական արդի կայութենէն ծագում առած է, առաջարկելք բարեկարգութեան ծրագիր ունի. տեղեկարարութեան ծրագիրն թէ անոր առաջարկութիւնը ընդհանուր է թէ մասնաւոր. թէ որ ընդհանուր է, անտեղի է մեր առ այդ խնդիր մատուցանելու կանխելը. իսկ թէ որ մասնաւորաց համար

է միայն, ընդհանուր բարեկարգութիւն անկէ ըսկայանելիս անօգուտ է. ուստի իմ համոզումն էր և է թէ, ոչ Օսմանեան Սահմանադրութեան և ոչ գեաղանախորհուրդոյն գիտաւորութեանց վրայ կրնանք կանխել և ազգովին յայտարարութիւն ընել: Հետեւաբար յանուն ազգին երեսփոխանական ժողովիս կողմէն առ Ք. Ղրան այդպիսի զիր մը մատուցանելու ոչ նիւթ գտայ և ոչ պէտք է: Ինձի համամիտ գտնուեցան նաև Տ. Մատթէոս և Տ. Կարապետ սրբապետները:

Ահա կարճ ի կարճոյ իմ բացատրութիւններս տուի:

Տ. ԽՈՐԷՆ Վ. ԿԻՐՕԵԱՆ. — Ազգային Ժողովը խնդիր մը ունի այսօր որոշելու, այն է թէ արդեօք պէտք է թէ ոչ՝ վարչութենէն առաջարկեալ գրութիւնը Ք. Ղրան մատուցանել: Կարծեմ թէ ամենքս միաբան ենք սա կէտին վրայ թէ Ժողովիս վիճարանութեան ենթարկուած այն խնդիրը խիստ կարեւոր է, և խորաքննելու որ կարեւոր ունի խօսիլ այս նիւթոյն վրայ իւր կարծիքը յայտնելու համար, ինչպէս որ ես ալ. սակայն կարելի բան չէ որ այսպիսի կարեւոր խնդիր մը միեւնոյն օրը ներկայանայ Ժողովին և մի և նոյն օրը վիճարանութեան առնուի և վերջին որոշումն ընդունի. ուստի իմ կարծեօքս պէտք է չարթմ մը միջոց տրուի. որպէս զի խորաքննելու երեսփոխան ժամանակ ունենայ խնդրոյն վերաբերեալ բոլոր գրութիւնները սերտելու, և ըստ այնմ արժանապէս պատրաստուի խօսելու և բեւել տալու:

ՉԱՅՆԵՐ. — Խնդիրը նոր չէ, անցեալ չարթուրէ ներկայացեալ է Ժողովին:

Տ. ԽՈՐԷՆ Վ. ԿԻՐՕԵԱՆ. — Ստեփան, գրութիւնն ու ծրագրաց և ժամանակ չունեցայ խնդիրը սերտելու:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Ստեփան հայր սուրբը կընդմիջեմ իրեն յայտնելու համար թէ յանձնախորհրդին ծրագրին անցեալ չարթուրէ ներկայացաւ Ժողովին. տեղեկարար Լիւթիտ իւր բացատրութեանց մէկ մասն այն օրը բերաւ, նայի հազարեց և այսօր գրով կը ներկայացու

նէ ամբողջապէս . ուստի չը կրնար ըստիլ թէ մեր ըրածը մէկ օրուան մէջ խնդիր մը ներկայացունէ , վիճարանիլ և որոշել է :

Տ. ԽՈՐԷՆ Վ. ԿԻՐՈՅԱՆ. — Կընդունիմ այդ ըրածը . Առեւտրական փառք . այնու հանդերձ կ'աւարտիմ խնդիրը սերտել և կարծիքս յայտնել , թերեւ օգտակար ըլլայ Ազգին . այս պատճառաւ կ'աւարտիմ որ խնդիրը յաջորդ նստին յետաձգուի :

ԵՆՈՒՍՈՒՅԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Առեւտրական փառք և ճիւղերու բաժնեց խնդիրը , որոյ տուալինն է պէտքը , Բ. խնայող . Գ. ձեռք և Գ. խնայողութիւն յատկէ : Այժմ պէտքիկ վրայ է վիճարանութիւնն , այսինքն թէ արդի պարտաւորութիւն մը պէ՞տք է մի Ազգին կողմէ ձայն հանել :

Լսեցինք յանձնարարին մեծամասնութեան կողմէ Տեղեկարար Էֆէնտիին և փոքրամասնութեան կողմէ Փափաղեան Էֆէնտիին տուած բացատրութիւնները : Տեղեկարար Էֆէնտիին յայտնեց թէ ձայն հանելու պէտքին վրայ յանձնարարութեամբ համաձայնած է . Փափաղեան Էֆէնտիին ալ զրեթէ նոյնը հաստատեց

ՓԱՓԱՂԵԱՆ Ս. ԷՖ. — [Բերմիշեալ] Առաջին հիմնարկ . իմ ըստս առ էր . երբ ձայն մը հանելու պէտքը ընդունեցի , ոչ թէ Ազգային Ժողովը կողմէ , այլ յանձնարարին կողմէ հանելու պայմանաւ :

ԵՆՈՒՍՈՒՅԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Լսել . ձայն մը հանելու պէտքն ակզբամբ ընդունել էր , միայն եղանակի մասին կը տարբերէր , և տարբերութիւնիդ այս է . յանձնարարին մեծամասնութիւնը կըսէ թէ Ազգային Ժողովը ձայն հանէ , իսկ փոքրամասնութիւնը կըսէ թէ յանձնարարութեամբ ձայն հանէ . ըսել է թէ երկու կողմն ալ ձայն հանելու պէտքը կընդունին . բայց եղանակին վրայ տարբերութիւն կայ եղբի մէջերին , այդ ուրիշ բան է . ուրեմն մեզի համար ուրիշ բան չմնար բայց եթէ որոշել թէ ձայն հանել պէ՞տք է մի : Ես կըսեմ թէ ձայն մը

հանել պէտք է , բայց ի՞նչ եղանակաւ . այդ մասին երբ կարգը գտայ , այն ատեն կը յայտնեմ իմ կարծիքս :

Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊՍԿ. — Ստացէ է որ յանձնարարին առաջին դաժմարանը ներկայ չէի . իսկ երկրորդ դաժմարանն առաջ երբ Բերայի Թաղային խորհրդարանին մէջ անպաշտօն կերպիւ կը խօսէին ևս հետեւին ունկնդիր եղայ : Թէ՛ հոն և թէ՛ Ղալաթի յանձնարարին երկրորդ դաժմարանն առնելովս որ առ Բ. Գառն գիր մը պիտի տրուի իմ առաջին պատրաստած այս եղանակէ մէք մինչև ցարդ բանի մը անգամ ձայներ հանեցին , որոնք ուրիշ բան չէին նշանակել , և թէ ոչ այն թէ՛ մեք ամբողջ երբ միմեանս և թէ պէտք է որ հաւատարմութեան սկզբանց համաձայն մեր վիճակը բարեկարգ : Եթէ այս չէր , հազա ի՞նչ էր 71 ի մեր հարստահարութեան տեղեկարարը , ի՞նչ էր այս տարուան Մեծ Եպարքոսին մատուցեալ 7 խնդրին , ի՞նչ էր Ազգային Ժողովին ներկայեալ հարստահարութեան վերջին հաւաքածոյն . այս ամենն ուրիշ բան չէին նշանակել , այլ ինչպէս ըսի՝ մեր ազգը լաւ վիճակի մէջ չէ , օրինաց դէմ զեղծումներ և զրկողութիւններ կը լինեն , և թէ պէտք է ասոնց առաջին ասնուի , որ ուրիշ կերպիւ չըլլար , բայց եթէ այն բարենորոգումներով զորս Տեղեկարար խոստացած է ի գործ դնել : Այս նկատմամբ յանձնարարին մէջ յայտարարեցի թէ հարկ չէ մեզի նորին ձայն հանել , և եթէ հանենք՝ օգուտ բերելու տեղ թերեւ զուրա բերէ : Այս գիտողութիւններն ըրած ատենս գիրը տաճիկերէնի կը թարգմանուէր արդէն Պատրիարքարանի գիւանդարին ձեռք . և յանձնարարին անդամները կըսէին ինձ թէ այս ձայնով պիտի մտնէ մեր ազգն ալ այն դեպքերու խորհրդին մէջ , որ Թուրքիոյ բարենորոգմանց համար գաւառաւոր է : Հարցուցի թէ մեք ուղղակի՞ պիտի մտնենք այդ դեպքերու խորհրդին մէջ . ըսին թէ ոչ . ուղղակի , այլ տէրութեան միջոցաւ պիտի մտնենք . ուրեմն ըսի՝ հարկ չկայ մեզի որ ձայն հանենք , քանզի արդէն տէրութիւնը ձայն կը հանէ դեպքերու

խորհրդին մէջ թէ՛ մեզի և թէ՛ ուրիշ ազգաց համար : Այսու ամենայնիւ յանձնարարին անդամներէն Տօր. Փէճախմալեան Էֆէնտի այդ ընկած է ըստ , և տեսայ որ իրաւ՝ յանձնարարին իւր մեծամասնութեամբ ձայն հանելու պէտքն ընդունել ընկացեր է : Մինչև ցայսօր յանձնարարին մէջ ձայն հանելու պէտքին դէմ էի , այսօր ալ այս բեմին դարձեալ կըսեմ թէ ես համաձայնած չեմ յանձնարարին , բնաւ համաձայն մը դրացած չէ իմ մտքիս մէջ թէ ձայն հանելու պէտք կայ . և արդարեւ ի՞նչ հարկ ձայն հանելու քանի որ մեր Ս. Պատրիարքը և Ղալաթիինը կաշառտին այդ մասին : Վերջապէս՝ թէ իրեւերեւութեան և թէ՛ իրեւ յանձնարարին անգամ կը յայտարարեմ իմ այն համազումս թէ բնաւ ձայն հանելու պէտք չկայ և թէ համաձայն չեմ յանձնարարին կողմէ տրուած բացատրութեանց , և անոր բերած ծրագրին մէջ մասնակցութիւն չունիմ . մինչև իսկ Պափաղեան Էֆէնտիին չափ ալ համաձայնած չեմ յանձնարարին : Բայց թէ որ Ժողովը ընդունի պէտքն , այն ատեն իմ կարծիքս կը յայտնեմ թէ ի՞նչ եղանակաւ պէտք է խորհրդել և մատուցանել այդ վերջ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Յոման Ազգին ձայն բաւական պէտքին վրայ թէ յանձնարարին և թէ ընդունալի կողմին բացատրութիւնները լսեցի . կը մնայ այժմ քուէով որոշել՝ պէ՞տք է թէ ոչ , և եթէ պէտքն ընդունուի՝ անցնիլ անմիջապէս այն կէտին՝ թէ ի՞նչ խնայող :

ՓԱՓԱՂԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ես այնպէս կը կարծեմ թէ ձայն հանելու պէտքին վրայ դեռ բացատրութիւնը կը պակասի . առկաին չմեկնուեցաւ թէ ի՞նչ պատճառի կամ ո՞ր համազման վրայ է այդ պէտքը :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Թերեւ ուշադրութիւն չէք ըրած , Փափաղեան Էֆ. երբ յանձնարարին տեղեկարարը արտայայտեց այն ամեն պատճառներն՝ որոնցմով ձայն հանելու պէտքը կը բացատրէր : Միւս կողմէ թէ՛ դուք և թէ Խզմիրեան Սրբազան բացատրեցիք թէ ի՞նչ պատճառներով չէք համազում և չէք ընդունած

այն պէտքն : Ուրեմն այսչափ բացատրութիւններ լսուելէ ետեւ բնականաբար Ժողովին կ'մնայ իւր վճիռը քուէով յայտնել :

ՄԵՐԵՆԷՄ-ԳՈՒԼԻ Տ. ԷՖ. — Ղալաթիեան խառն Ժողովը յանուն ազգին ձայն հանելու պէտքը տեսնելով՝ ասկէ երկու նիստ առաջ Ազգային Ժողովին բերեալ էր այս խնդիրը գրաւոր առաջարկութեամբ մը , զոր սերտելու համար հարստահարութեանց վերջին յանձնարարին յանձնեց Ժողովը : Յանձնարարին ալ այդ պէտքը տեսել և ընդունել է համաձայնութեամբ : Այնու զի Խզմիրեան Սրբազան թէ և յանձնարարին անգամ , բայց ինչպէս իւր տուած բացատրութիւնէն խնայմար , ինք ներկայ չէ գտնուած յանձնարարին այն նստին՝ որ համաձայնութեամբ պէտքն ընդունուած էր : Յայտնի է թէ որեք Ժողովի մը մէջ երբ որոշում մը լինի , ներկայից մեծամասնութիւնը կը վճիռուի և դուրս մնացող անդամաց ձայնը չվճիռուի : Իսկ Պափաղեան Էֆէնտիին ներկայ էր յանձնարարին մէջ այդ ուրոշումն եղած ատեն , և թէ և իսկ զրեթէ ընդունալիս էր պէտքի մասին , բայց վերջապէս այս կամ այն պայմանին տակ ընդունեց : Ես պայմաններուն վրայ չեմ ուզեր խօսիլ , պակե տե կերպարի , և խնդիրն ստիպողական ըլլալով մէկ շարքի մէջ միւսը չլինար մնալ , քանզի պատե՛ ժամանակը կը կորսուի : Ես կըսեմ թէ յանձնարարին օրինաւորութեամբ համաձայնած է պէտքն ընդունիլ , պայմաններն ուրիշ են . ուստի ժամանակ չանցնելու համար կ'աւարտուիմ քուէի դնել անմիջապէս այս պէտքի մասը և թէ որ ընդունուի , անցնիլ միւս կէտերուն :

ՓԱՓԱՂԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Պէտքին վրայ Տեղեկարար Էֆէնտիին տուած բացատրութեանց մէջ կէտ մը միայն կը նշմարուի , այն է թէ այս միջոցին լուս չկենանք և մեր ազգին քաղաքահան դաւանութիւնը յայտարարենք աշխարհի Ստեփան իւր կարգացած ծրագրին արդեօք մեր ազգին քաղաքական դաւանութեան յայտադրող կընա՞յ սեղանիլ . այդ ծրագիրը և իւր ըսած պատճառարանութիւնները մեկզմէկ չեն գրկեր :

(Բերմիշեալ — Խնդրէն դուրս կ'ելնէ , պէտքին վրայ թող խօսի :)

Որովհետև տեղեկություններն Գրատնապետության խոսքերն ենք լսելով սկսած սրտենք պետքը, ուստի հարկ կը համարվի ըսել թէ ցուցուցած պատճառաբանությունները չեն համաձայնիր իւր ծրագրոյն :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — [Բնորոշելով] Ներքեյք, Փախաղեան էֆէնտի. գրութեան իմաստին և ձևին վրայ խօսելու ժամանակը չէ. առ այժմ միմիայն պէտքին վրայ շարունակեցէք խօսքերնիդ :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Տեղեկարեր էֆէնտին այդ պէտքը փաստաբաններու համար ինչ որ խօսեցաւ, ևս ալ այն խօսքերն է որ կը բնաւ գտնուի. և թէ անոր խօսել չենք կարող, ինչի ալ չենք կարող. իրաւունք կունենայիք : Տեղեկարեր է. ֆէնտին թող բարեհաճի իր ծրագրին մէջէն մեր աղբին քաղաքական դաւանութեան մասերը ուրոշակի ցուցնել : որովս զի մենք ալ խորհիմք թէ այս միջոցին գէթ այդպիսի հրատարակութիւն մը պէ՞տք է թէ ոչ : Զայն մը հանելու պէտքին վրայ երբ յանձնախմբին մէջ կը խօսուէր, մերթ ըստեցաւ թէ այս ինչ կողմէն ալ այդ ձայնին պէտքը կը տեսնուի, և թէ այն ինչ կողմէն ալ կուզուի. բայց զայս ըսողներուն կըցկըտուր բացատրութիւններէն չկրցայ հասկնալ թէ ո՞ր կողմի ըսուածը տեղի ունի . . .

ՏԵՂԵԿԱՐԵՐ ԷՖ. — Կը բողբեմ այդ թշնամական խօսքերուն դէմ :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Թէ որ տասնի խօսքեր չեղան կըսէք, ես կընամ հաստատել ըսածներս : Ես չեմ կրնար առանց գիտակցութեան գործիք ըլլալ արանի պարագայի մը մէջ. քանի որ աղբին կողմէ պիտի մատուցուի այդ դիրքը, պէտք է որ հիմնապէս համոզուած ըլլանք այդ գրոյն օգտակարութեանը. միթէ կարելի՞ բան է երկու կողմին ալ միանգամայն հաճելի ըլլալ թէ տեղութեան և թէ դեսպանաց : Յանձնախմբին մէջ ըսի թէ իրայ արդի վիճակին մէջ այդ տեսակ ձայն հանելու քաղաքականութենէն աւելի լաւագոյն է ըսելու քաղաքականութիւնը. նոյնը բարձրագոյն կը կրկնեմ այսօր նաեւ այս

Ժողովին մէջ : Դուք՝ Տեղեկարեր էֆ, դուք որ կը բողբէք ինչի դէմ իրր թէ թշնամական խօսքեր կընեմ, պէտք է որ տեղի խոսքի մեծութեամբ վարուիք, որովս զի չբանադասէք զիս տեղի բացատրութեամբ ըսելու ինչ որ անցան յանձնախմբին մէջ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Կանոնադրութիւնը կարգելու երեսօխմանէ առ երեսօխման հարցում, յանդիմանութիւնը. կը ըրաւիրեմ Փախաղեան էֆ. խանձնականութենէ զոչոչունաւ և թշնամական գոյն չտալ իր խօսքերուն :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Իմ խօսքերուս թշնամական գոյն տուողը Տեղեկարեր էֆէնտին է, անոր հասկըցնել պէտք է :

Զայնք. — Բուէ՛, քուէ՛ :

ԱՆԱՃԱՋԵԱՆ Հ. ԷՖ. — Եթէ վիճարանութիւնը բաւական համարուի, և քուէարկել ուրոշուի՝ կառավարեմ որ քուէարկութիւնը գաղտնի լինի :

ՆՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Փախաղեան է. ֆէնտին զիտողութիւններն իմացանք. հիմա յանձնախմբին ըրած պատճառաբանութիւններն ալ Փախաղեան էֆ. ի ըսածին յար և նման ըլլալն ընդունելով հանդերձ այնպէս կը կարծեմ թէ սկզբունքին դէմ ընդդիմախօսաց բերած փաստերը բաւական չեն յանձնախմբին բերած փաստերը ցրելու ձայն հանելու պէտքի մասին . . .

Բնորոշումներ. — Բուէ՛, քուէ՛ :

ՆՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Մինչև հիմայ հակառակ կողմէն եղած դիտողութիւնները չկըրցին համոզել զիս թէ ձայն հանել պէտք չէ . . . :

Դարձեալ բնորոշումներ — Բուէ՛, քուէ՛ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Մինչև որ տեսնուրան էֆէնտին չը լինի իր խօսքը, քուէի չեմ կրնար ձեռնարկել, և պէտք է նախ վիճարանութիւնը փակել :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Յայտնի քուէարկութիւն կառավարեմ :

ՆՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Խօսքս կը վերջացնեմ եղբայրացիներով թէ վարչութեան բերած առաջարկութիւնը ձայն հանելու պէտքի մասին յանձնախմբին կողմէ արուած բացատրութեանց վրայ կընդունիմ, բայց թէ ի՞նչ եղանակով ձայն հանել պէտք է, այդ մասին կարծիքս ետրի կը վերադառնամ :

[Դարձեալ ձայներ — Բուէ՛, քուէ՛]

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Բաւական տեսնուանախմբին լսելիք. տակաւին երկու երեսօխման ունիւր խօսք ուզող, որք են Կիրօեան հայր. սուրբն ու Քրիստոսոստուր էֆէնտին, սակայն վիճարանութեան փակումն ուզողներ ալ կան. ուստի վիճարանութիւնը շարունակուի՞ թէ ոչ՝ քուէի պիտի դնեմ :

Զայն ըսելով Ատենապետ փաշան քուէի դրու. և Ժողովը 13 քուէի դէմ 19 քուէով ուրոշեց վիճարանութիւնը շարունակել :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Ուրեմն խօսքը Կիրօեան հայրսուրբին է :

Տ. ԽՈՐԷՆ Վ. ԿԻՐՕԵԱՆ. — Նախորդ առաջարկութիւնս կերկրորդեմ և գրով դիւանին կը յանձնեմ :

Դիւանն ստանալով Խորէն հայրսուրբի գըրաւոր առաջարկութիւնը, կարդաց զայն, որ է.

« Կառավարեմ որ յաջորդ նստին յետաձգուի խնդիրն, որովս զի ժամանակ ունենայ իւրաքանչիւր երեսօխման սերտելու բոլոր գըրութիւններն որ կը վերաբերին խնդրոյն, և ապա այն չորս կէտերն որոշելու համար խօսելու և քուէ տալու արժանապէս պատրաստուի » :

ԽՈՐԷՆ Վ. Պ. ԿԻՐՕԵԱՆ

ՂԱԶԱՐԱՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Որովհետև խընդիրը ձայն հանելու կէտին վրայ է, հարկ կը համարվի յիշեցնել թէ յանձնախմբին ասկէ առաջ

հարառահարութեանց խնդրոյն առթիւ որիչ տեղեկագիր մ'ալ բերու Ժողովին, որոյ եղբայրացիներն էր ձայն մը հանել, այն տեսն ալ որոշուեցաւ ձայն մը հանել. և յանձնուեցաւ Արարդան Պատրիարքին : Նախ հարցնեմք թէ այն ձայնին արդիւնքն ի՞նչ եղաւ. և ապա նոր ձայն մը հանելու կէտին վրայ մտածենք :

ՄԻՐԱԶԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ. — Քրիստոսոստուր է. ֆէնտին հարցման պատասխանը տամ : Հարառահարութեանց վերջին տեղեկագրի եղբայրացիներն արդէն մատուցած էի որու որ անկէր. առաջարկեալ դարմաններուն մէկ հատը՝ որ առեւուն աղբիւրը կը համարուի, այն էր որ լիազօր յանձնաժողով մը դրկուի գաւառները. նախորդ մեծ եպարքոսն այդ յանձնաժողովին համար ըսաւ ինձ թէ մագարէր տիր : Թող արձանագրուի այս :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Ատենախօսից կարգն ստանալու, ժամ է արդ վիճարանութեան փակումն որոշել, որովս զի անցնիք քուէարկութեան : Ուստի կը հրաւիրեմ Ժողովը նախ վիճարանութեան փակումն մասին քուէ տալ :

Ժողովը միտձայն քուէով ԸՆԴՈՒՆԵՑ վիճարանութեան փակումը :

ԱՆԱՃԱՋԵԱՆ Հ. ԷՖ. — Կառավարեմ որ քուէարկութիւնը գաղտնի ըլլայ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Հիմա քուէարկութեան պիտի ձեռնարկենք : Աւանան էֆէնտին առաջարկեց որ քուէարկութիւնը գաղտնի ըլլայ. բայց Կանոնադրութեան նայելով՝ այս մասին 5 երեսօխմանաց կողմէ միտձայն և գըրաւոր խնդիր պէտք է. չկայ այս. ուստի չեմ կրնար ընդունիլ, և յայտնի կերպով քուէի կը դնեմ :

Զայն ըսելով Ատենապետ փաշան քուէի դրու. վարչութեան առաջարկութիւնը՝ յանուն աղբին ձայն բառնալու պէտքը :

Ժողովը 13 քուէի հակառակ 26 քուէով ԸՆԴՈՒՆԵՑ ձայն բառնալու պէտքը :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Խնդրոյն Ա. կետր չունեցաւ, և ընդունեցաւ յանուն աղբիւն ձայն բանալու պէտքը. Պանք Հիմն Բ. կէտին, այն է թէ ի՞նչ խնամաւոր ձայն հանել պէտք է : Այս մասին տեսէք՝ Վարչութիւնն ի՞նչ կըսէ :

[Եւ Պրահայեան Դատարան կարգաց Վարչութեան աւազարկարեան մէջն հետեւեալ մասը] :

« Մէկ կողմանէ կը բռնէր որ բարեխնամ « տէրութիւնը պէտք եղած ընդհանուր բարեկ « կարգութիւնները պիտի շնորհէ բախմուտի Օս « մանեան երկրին, որոց համար ուրախ եմ, « քոյց միւս կողմանէ խօսքեր տը կը պարտին « որ միմիայն մէկ քանի գաւառներու բարեկար « գութիւններ պիտի տրուին խորտաւոր : »

« Սոյն համբաւը մեծապէս կը վերադարձ « Հոյսոց ազգն՝ որ Օսմանեան տէրութեան բազ « մագարեան հաւատարիմ հպատակն է և ընտ « ր մը չէ վշտացուցած իւր վեհապետ տէրու « թիւնը, և որ առաւել իրաւունք ունի իւր « հաւատարմութեանը համար տէրութեան շը « նորհոյց մտանդիկը ըլլալու առանց խորտ « թեան » :

(Յետոյ շարունակեց)

Ահաւասիկ այն խնամաւոր զոր Վարչութիւնը կառավարէ : Իսկ յանձնարարութիւնն ի՞նչ խնամա տէրի. թող տեղեկագրեր Եփեսոսին շնորհ ընել, զայն ալ բացատրել :

Սոյն պահուն տեղեկագրեր Փեշուրմալիքեան Եփեսոսին բնան ելնելով՝ պահ մը առաջ կարդաւ, յան ծրագրիւր վերադարձն կարդալ սկսաւ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — (Բերդիկով) Բաւ « տէրը մեզ պէտք չեն առ այժմ, թող տեղեկ « կարեր Եփեսոսին շնորհ ընել խնամաւոր միայն յայտ « նել. այսինքն՝ կողմ յանձնարարութիւնն ալ Վար « չութեան պէս՝ խնդրել Օսմանեան տէրութեանն որ Հոյսոց ազգին ալ շնորհէ անխորտարար ինչ բա « րենտրոգմանը որ պիտի շնորհէ ուրիշ աղբաց կամ գաւառաց » :

ՏԵՂԵԿԱՐԵՐ ԷՖ. — Այո՛, մեր ծրագրին խնաման ալ ճիշդ այնպէս է, ինչպէս Վարչութ « թիւնն առաջարկած է :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Ուրեմն խնամաւորն վը « րայ Ժողովին վիճարանելիք կէտը սո է թէ՛ ըստ « որում խօսք կը պարտի որ մի միայն մեկ քանի « գաւառաց բարենտրոգմանը պիտի շնորհուին « խորտաւոր, խնդրուի տէրութեանն որ նոյն « բարենտրոգմանը շնորհուին նաեւ Հոյսոց աղբին « առանց խորտութեան : Ահա այս է Վարչութեան « առաջարկած բուն խնաման, եթէ յանձնարարութ « թին առաջարկածն ալ այս է, կը սկսինք վիճա « րանութեան :

ՏԵՂԵԿԱՐԵՐ ԷՖ. — Ըսի թէ այդ խնամ « տըն ունի մեր ծրագրին ալ, քոյց ուրիշ բաներ « մի խառնէք, որպէս զի խնամաւոր չլինի, վասն « զի խնդրել խիստ վատաւ է :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Կարգէ՛մ, Ատե « նաղեալ փաշա. զի առէք առաջարկեալ խնամ « տըն, որպէս զի չվտարութիւն չըլլայ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — [Գրի տակէէ ետեւ եր « կայացնելով] Ահա այս է իմ ըմբռնածս, [Եւ « կարգաց հետեւեալը] :

« Աղբոյին երեւոյթանութիւնը պէտք է « ձայն բանալու խնդրելու համար տէրութեանն որ « Հոյսոց ազգին ալ շնորհէ անխորտարար ինչ բա « րենտրոգմանը որ պիտի շնորհէ ուրիշ աղբաց կամ « գաւառաց » :

ՄԱԳՍՈՒՏԵԱՆ Ս. ԷՖ. — (Պերսի Գող « ֆորովոյ) Վարչութեան բերած առաջարկութիւ « նին արդէն խնաման իւր մէջ կը պարտեալի, « հոն նշանակուած է նաեւ շնորհակալութիւն յայտ « նել տէրութեանն ընել ուղած ընդհանուր բա « րենտրոգմանց համար :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Եթէ վարչութիւնը « զիտէ որ տէրութեանն ընդհանուր աղբաց հաւա « տարապէս բարենտրոգմանը պիտի շնորհէ, և ա « տոր համար շնորհակալութիւն կուզէ յայտնել

յանուն Աղբին, ուրեմն կարտաւթիւն չը մնար « մասնաւորութեանց վրայ օտարութի գրոյցներուն « կարեւորութիւն տալ և խնդրել որ մասնաւորաց « առանձնաշնորհումներուն մեր ազգն ալ մասնակ « յի. քոյց ըստ որում վարչութիւնն երկուքն ալ « առաջարկած է, ինչպէս իրաւամբ կըսէ Մագ « սուեան Եփեսոսին, այսինքն շնորհակալութիւն « և խնդիր, առանց երկուքը մէկտեղ կ'առնեմ « առաջարկեալ ձայն հանելու խնդրոյն խնամա « մէջ, և կը հրաւիրեմ այն կէտին վրայ խօսիլ « ուղղութիւնն ի բեմ :

Ս. ՆԱԽԱԳԱՀ. — Կարծեմ Սեպուհ է « ֆիւտին ըսել ուղեց թէ խնդակցութիւն յայտ « նուի և ոչ թէ շնորհակալութիւն :

ՄԱԳՍՈՒՏԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Այո՛, խնդակ « ցութիւն պիտի ըսի, սխալմամբ շնորհակալու « թիւն բառն արտասանեցի : Արդէն իւրոյ զի « տներ թէ տէրութեանն ընդհանուր բարեկարգու « թիւն կը խոստանայ, Հոյսոց աղբին վատաւ « ալ այդ է. ուստի Վարչութիւնն ալ այդ մա « տին Աղբին կողմէ խնդակցութիւն յայտնել կա « ռաւարկէ. շնորհակալութեան խօսք չկայ մեր « առաջարկութեան գրոյն մէջ :

ԵՌՍՈՒՅԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Խնդակցութեան « և շնորհակալութեան մէջտեղ մեծ տարբերութիւն « կայ. այս խնդակցութիւն կըլլայ, քոյց շնոր « հակալութիւն չենք կրնար յայտնել :

(Չայնել)

ՃԱՃԱՅԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Վարչութիւնն « ընդհանուր բարենտրոգմանց հաստատութեան « մասին պաշտօնական տեղեկութիւն մը ունի, որ « խնդակցութիւն կառավարէ. եթէ չունի ինչ « պէս կը կարծեմ, թէ խնդակցութիւն է եղեր և « թէ՛ շնորհակալութիւն, երկուքն ալ աւելորդ « են. տեսնեք նախ ընդհանուր բարենտրոգում « ները, և այնուհետեւ խնդակց կամ շնորհակալ « ըլլանք :

ՋԱՅՆԵՐ. — Ոչ ո՛չ, կրնայ այժմէն խըն « դակցութիւն յայտնուիլ ընդհանուր բարենտրոգ « մանց խոստման համար :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Ուրեմն այդ խըն

դակցութեան մասն ալ յայտնեմ և կարդամ « նորէն :

[Եւ գրեթէ ետեւ կարգաց]

« Երեւոյթանութիւնը պէտք է ձայն բա « նայ յանուն Աղբին խնդակցութիւն յայտնելու « համար կայսերական կառավարութեան, առեւ « աղբաց հաւատարապէս շնորհելու մատուցելու « բարենտրոգմանց նկատմամբ, միանգամայն « խնդրելու համար որ մեր Աղբին ալ շնորհէ ան « խորտարար ինչ առանձնաշնորհում որ պիտի « ըլլայ ուրիշ աղբաց կամ գաւառաց » :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Հակասական է « այդ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Այո՛, հակասական « է, և ես զիսմամբ գրի տալի, որպէս զի չըսա « փէք հակասութիւնը, և խնդրել լաւ պարզուի :

Տ. ՅՈՎՀ. ՔՀ. ՄԿՐԵԱՆ. — Վարչու « թեան գրածին մէջ է խնդակցութիւն բառը, « և հոն բացատրուած է խնդակցութիւնն ի՞նչ « պարագայի համար ըլլալը. վասն զի մէկ կողմէ « կըլլէ թէ տէրութեանն ընդհանուր գաւառաց « համար բարեկարգութիւններ ընել կուզէ, ա « տոր համար աղբը խնդակց է. իսկ միւս կողմէ « կըլլէ թէ մասնաւոր գաւառաց համար ինքն « րկնութիւններ տրուելու դրսէ դուրս ջանքեր « կըլլան. ատոր համար ալ ցաւ կը յայտնէ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Երեւելք, այդ « կերպով գրուելն ալ հակասական է. վասն զի « մէկ կողմէ ընդհանուր բարեկարգութեանց խոստ « ման համար խնդակց ենք ըսել, և միւս կողմէ « անոր հակառակ գրոյցներուն համար կը ցաւինք « ըսել չըլլար. պէտք է ըսել կը բողոքենք. զի « եթէ մեր ըսածին պէս ընենք, պարզապէս Տե « րութեան ըսած կըլլանք « Պաւ տէրութիւն՝ ը « րածք չգիտես. մէկ կողմէն ընդհանուրին կը « խոստանաս բարեկարգութիւն, միւս կողմէն « մասնաւոր առանձնաշնորհումներու տկան չ « կախես. կը խնդանք առջինին համար, և կը « ցաւինք երկրորդին, այսինքն ըրածիւք վրայ » . « քոյց գործն այնպէս չէ : Տէրութիւնը պարզապէս « և բացարձակապէս ընդհանուր բարեկարգութիւն

ընել մտադիր է. և ամեն ջանք ի գործ կը դնէ մասնաւոր դաւառաց առանձնաշնորհման համար եղած առաջարկութեանց գիմագրելու. եթէ մեր մեր ձայնը Տէրութեան պիտի ուղղենք, պէտք է արամաքանօրէն Տէրութեան աղաղակներ թէ գին ենք քու առաջադրութենէդ և կը յողորմենք օտարաց խորութեան ջանքերուն դէմ. ասկէ դուրս ինչ որ ըսենք հակառակ ինչ կըլլայ:

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Ուրիշ գաւառաց ինչ տառնաշնորհումներ արուելլը չգիտենք, և գուցէ անոնց արուածները մեզ չը յարմարին. առանց կանխապէս գիտնալու ինչո՞ւ խնդիր ընենք և ինչո՞ւ խնդակից ըլլանք. միթէ այլոց արուելլը առանձնաշնորհումները մեր եկեղեցւոյն և մեր ընտանեկան կենաց պիտի կրնան պատշաճիլ. ո՞ր դիտէ՞ թերեւս քաղաքու կան ամուսնութեան օրէնք պիտի տրուի անոնց, որ երբեք մեզի պատշաճութիւն չունին:

ՆՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Սա՛ վայրկեան ինձ կը թուի թէ կա՛մ արամաքանութիւնս կորուսեր եմ և կամ քերականութիւնս: Չեմ կրնար ըմբռնել թէ ի՞նչ հակառակ ինչ է որ կը ծագի երբ Հայոց ազգին պէս հպատակ ազգի մը բերնէն ըսուելու ըլլայ Տէրութեան թէ՛ « Բարեկից նամ» Տէրութիւն, դուք յղացոյց այն գաղափարը թէ Օսմանեան երկիրը բարենորոգմանց պէտք ունի. խնդակից եմք այս գաղափարին. բայց միտ կողմ կը ըսենք թէ գաւառաց ամանց մասնաւոր արտօնութիւններ պիտի չորհուին, որոց մեր բողոքակից չպիտի լինինք. ասի ըսելով կը խնդրենք որ զմեզ չգրկէր այն շնորհներէն՝ որք արկենքուն պիտի տրուին »:

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Բախանդակ հաւանք են:

ԱՆՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Ետաւորեան էֆէնդի Երկրի միջոցէն կը հասկցուի որ Տէրութեան արտօնութիւններ ընելու համար բարեկարգութիւններ ընելու համար, միանգամայն այս կամ այն գաւառաց ամանաշնորհումներ պիտի ընէ, որով մէկուն խնդակից կուզէ ըլլալ, և միւսին համար խնդրաւոր. բայց գործն այնպէս չէ. մէկ կողմէ

տէրութիւնն ընդհանուր բարենորոգումներ կը խոստանայ և միւս կողմէ մասնաւոր գաւառացի համար առանձնաշնորհումներ կը արտօնուի և տէրութիւնը կը ջանայ մերժել. ուստի մեր եթէ ձայն պիտի հանենք՝ ըսելու ենք տէրութեան որ մեր քու ընել ուզած ընդհանուր բարեկարգութիւններդ կընդունինք և օտարաց արտօնումները կը մերժենք և կը բողոքենք քեզի հետ անոնց գէ՛մ և Եւ կամ աւելի ուղիղ արամաքանելով, ձգել ընդհանուր բարեկարգութեանց խնդիրը, որ պէս զի գործադրութենէն ետքը զգացումնիս յայտնենք, և այժմ՝ բաւականա՞մալ ըսելով՝ « տա՛ւր մեզ ևս ինչ շնորհ որ առանձինն պիտի ընես այլոց »:

Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊՍ. — Օտմ. երկրին մէջ ընդհանուր բարենորոգումներ պիտի լինին. մենք տակաւին այդ բարենորոգմանց ի՞նչ ըլլալուն վրայ ստացը տեղեկութիւն մը չունենալով երբ կը արտօնատուինք յանուն Ազգին ձայն բառնալու մօտք գիր մը մասնաւորապէս տէրութեան, տարակոյս չկայ որ հակառակ ենք ի հակառակութիւն պիտի գլորենք. վասն զի՝ ո՛չ ընդհանուր բարենորոգմանց ինչ ատիճանի օգտակար ըլլալիքը գիտենք և ո՛չ մասնաւոր առանձնաշնորհումներու ինչ ըլլալը գիտենք. ասոր համար է որ պահ մը առաջ պէտքին վրայ խօսած ատեննիս կը չփոթենք պէտքն իմաստին հետ: Աղաչեմ, ուշադրութիւն ըրէք. կը լսուի թէ զեաւորանաժողովը՝ արիւն թափող հպատակ ժողովրդոց համար մասնաւոր արտօնութիւնք ձեռք բերելու կաշխատի. երբ անոնք արիւն թափած ըլլալուն համար մասնաւոր արտօնութիւններ կը պահանջուին, միթէ մե՞ք ենք որ պիտի ընդգլխմանք. մենք մեր արդի վիճակին բարեօրո՞ւմը պէտք է պահանջենք առանց միւսներուն դպչելու. իսկ եթէ ընդհանուր բարենորոգումները խնդակցութեամբ ընդունելով՝ մեր ունեցած արտօնութիւններէն բան մը վրայ տանք, ի՞նչ պիտի ընենք. ասոր համար մեր ներկայ արտօնութիւնները պահպանելով հանգերձ այնպիսի բան մը պէտք է ուզենք՝ որ օգտակար ըլլայ մեզի և չէ թէ փառք դա՛լի: Քանի որ ձայն բառնալու պէտքն ընդունուեցաւ Ժողովին, ըստ

իմ կարծեաց մեր մասնաւորներ գրոյն ի մաստը պարզապէս պէտք է ըլլայ թէ՛ ինչ բարենորոգումներ որ պիտի շնորհուին այլոց ազգաց, նոյնն չգրկուի Հայոց ազգին ալ, ինչպէս որ Առնապետ փաշան արտասանեց:

ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ձայն մը հանելու արտօնմիջ հիմա իմացայ, որովհետեւ քիչ մը ուշ եկայ. բայց ցաւ օր արտի կըսեմ որ այդ արտօնը շատ ուշ մնացած է. եթէ կանխապէս ի գործ դրուած ըլլար՝ մեծ օգուտ ունէր, ինչպէս որ ուրիշ ազգերը փութացին արտօնատեղ: Արդէն ստուգուած է որ տէրութեան շնորհել ուզած բարենորոգումները վաղը պիտի հրատարակուին հանդիսապէս ի Բ. Վաւան, և այնքան յառաջ դացած է գործը՝ մինչև իսկ խնդիր եղաւ թէ Պաշտօնից ժողովն ի՞նչպէս պիտի գործէ հետեւեալ օրը, ըստ առաջին զբաղման թէ ըստ նոր Սահմանադրութեան: Բ. Վաւան արտօնելին մէջ պիտի կարդացուի կայսերական Խորրը, ուրիշ արտօններն ալ յայտնեմ. թագաւորը չպիտի ներկայ գտնուի, և Սպարապետի դանին թնդանօթներ պիտի արձակուին:

Վասնք մեր ձայն հանել ուղեւու կերպին. խնդիր է թէ մասնաւորաց առանձնաշնորհումներ պիտի տրուին. եթէ մեր ազգն այդ առանձնաշնորհումներէն գրկեն՝ բողոքենք. շատ լաւ. թէ որ կրնանք՝ ըսենք այդ. բայց մեր ասոր հետ ուրիշ տեղի զօրաւոր ձայն մը ունինք՝ զոր միշտ կրնանք հանել ըսելով տէրութեան թէ՛ Հայոց ազգը գին չունի. այս ժողովուրդը հինգ դարերէ ի վեր մեծէն մինչև փոքրը ամենայն հաւատարմութեամբ հպատակած է տէրութեան և երբեք ցաւ մը պատճառած չէ անոր ոչ դանձր վատնելով և ոչ արիւն թափել տալով. հասած է ժամն որ մեր այս անգուղական հաւատարմութեան վարձատրութիւնը խնդրենք տէրութենէն, և մեր առ Օսմանեան դահն ունեցած երախտագիտական զգացումնիս հանդիսապէս յայտարարենք: Եթէ ձայն մը պիտի հանենք՝ կրնանք այս նպատակաւ հանել, թէ և շատ ուշ մնացինք, և անոնացինք այնպէս ինչպէս կըսեն ուսմիօրէն, մանանիս յետ քրքրեաց:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Աղաչեմ, ամիս փենք. վասն զի ժամանակը կանցնի: Աղաչեմ, եան էֆէնդի ըսածը կարծեմ թէ կը համապատասխանէ Վարչութեան ըսածին, սա տարբերութեամբ որ առաջարկեալ բարեկարգութեանց համար խնդակցութիւն յայտնելը անագան և հետեւաբար անտեղի կը դատէ, և մասնաւոր գաւառաց համար պահանջուած առանձնաշնորհութեանց մասին կուզէ որ բողոքենք ո՛չ թէ անոնց չարուելու համար, այլ յայտնելու համար որ եթէ մեզի ալ չարուի, Ազգը պիտի չկրնայ հանդուրժել այս գրկանաց:

Այս է արդեօք, Աղաչեմ, էֆէնդի, ձեր ըսածն ալ:

ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Այո՛, որչափ կարելի է զօրաւոր բառեր պէտք են, չենք հանդուրժեր խորութեան և գրկանաց եւայն ըսելով:

ՄԲԱԶԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ. — Ես արդէն այդ բառերէն աւելի զօրաւոր բառերով խօսած եմ տէրութեան նախարարաց:

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Կը տեսնէք, տեսար. թէ իմաստին վրայ եղած վիճարանութիւնն երթալով խնդրոյն կական մասն՝ այն է ձայն մը հանելու պէտք կա՞յ թէ ոչ նորին և բւան կը հանէ, ճիշդ այսպէս եղաւ յանձնախմբին մէջ ալ: Իսկ Աղաչեմ էֆէնդին երբ կը յայտարարէ թէ արդեալ է որ վաղը Օսմանեան Սահմանադրութիւնը հրատարակուի. մեր ներկայ խնդիրը բողոքովին կը յեղաշրջէ: Այժմ հարկ է մեզ սպասել քիչ մ'ատեն ալ: Ես ինչպէս ի սկզբան ըսի, նոյնպէս ինչ յետոյ խօսող Պատուարժան ընկերակիցքս ալ նոյնը չօրհնելով հաստատեցին թէ իրաց վիճակն անհրաժեշտութիւն է. աղէկ նկատեցէք, որ մը կուգայ՝ յորում մշուշը պիտի փոքրատի և ճշգրտութեամբ մերկայարարանոց ի յայտ պիտի ելնէ. թոյլ չտանք որ Ազգային ժողովն անուտուգութեան մէջ բայլ մը առնու, այնպիսի քայլ մը՝ զոր չէ առած մինչև ցայսօր: Վասն զի՝ ինչպէս որ կը գրուցուի թէ մասնաւորաց առանձնաշնորհումներ կը պահանջուին, նոյնպէս

կը զրուցուի նաև թէ Կառավարութիւնը Սահմանադրութեամբ դաւադարաց խորքանշխարհն ներքին ինքնորոշութիւն տրամադրուի. այս դաւադարաց մէջ չգիտենք թէ ո՞րն է ստորագրողը. բայց սա ստորագրողը որ ուրիշին տկամաց տրուածը մեզի կտանովն չորսուի Ռեբեկի կտրուչեմ. երեսօտիտան էֆէնտիներ, քանի որ տարագան անտուգութեան մէջ է տակաւին, զգոյշ կենանք տնայախի քայլ մը առնել, որ չգիտենք թէ ո՞ր պիտոտանի զմեզ: Բան մը կուզուի ըսել. ըսենք յայտնաւ պէս և յայտարարենք տշխարհի թէ Հայ ազգը մասնաւոր շահեր ունի Օսմանեան կայսրութեան գոյութեան և տարողութեան մէջ, նայնպէս և Օսմ. Կայսրութիւնն մասնաւոր շահեր ունի Հայ ազգին գոյութեան և տարողութեան մէջ, և մեծապէս կրնայ օգտուիլ, եթէ մի անգամ այս բաղադրարեան հաւատարիմ ազգին պատմութեանը, դրից և այլ հանգամանաց ուշադրութիւն ընծայէ. Հայաստանն իր դիրքովը Օսմանեան տէրութեան բնական թշնամայն դէմ դորաւոր պատմէ՜ կամ պատուար մ'է. և Հայ ազգը օսմանեան տէրութեան բնական դաշնակիցն է: Բացործակապէս ըսենք և հասկըցնենք մեր օսմանցի հայրենակիցներուն թէ մեր Հայ ենք, և Հայ ազգութիւննիս պիտի պահենք նոյն իսկ Օսմանեան դրօշին տակ: Ի մի ձուլման հետեւութիւնը միտպէս օգտակար չըլլար ամենաւաղ, մանաւանդ թէ աւելի տոգոհ պիտի ընէ զմեզ. բայց շահերու միութիւնն ունենալով Օսմ. Կայսրութեան մի 'և անբաժան քաղաքացի ենք. ուստի իրարու միտք և սիրտ հասկնալով, պէտք է որ իրարու ձեռնառու ըլլանք:

Գիտեմ որ դեռ ժամանակն հասած չէ. բայց որ սպասենք. Ազգային Ժողովն երեսօտիտանարար Ազգին ցաւերը 4-5 տարի առաջ յայտարարեց և նոյնպէս յայտարարեց 1-2 ամիս առաջ. բայց այն. կանգ առնա՞նք ունդ: Բայց արդ ըստ որում Ժողովն իր մեծամասնութեամբ որոշեց ձայն մը հանել, ես ալ կառաջարկեմ որ Ժողովն փոխանակ գրով և ստորագրութեամբ ձայն կամ բողոք բառնալու, բառական համարի յայտարարել թէ փառահ է Օսմանեան կառավարութեան վրայ, որ խորա-

թիւն չպիտի ընէ իր հպատակաց մէջ, և ամենաւաղ հաւատար պիտի չնորհէ ինչ բարենորոգմաներ որ պիտի չնորհէ հաւատակ ազգաց վիճակին բարեփոխան համար. և այս մասին պէտք եղած միջնորդութիւնը յանձնարարելով Ս. Պատրիարք Հօր անցնինք մեր Օրակարգին: Այժմ գրով կը յանձնեմ Գիւանին սոյն պատճառարանեալ Օրակարգի առաջարկութիւնն:

ԵՌՍՈՒՑԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Կը ձայնակցիմ Փափազեան էֆէնտի:

[Հաւանութեան ցոյցեր]

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Իմաստին վրայ բաւական վիճարանութիւն եղաւ, որոյ արդիւնքը հարկ կը համարիմ ամփոփել: Կախ կարծիք մը կայ թէ պէտք է ձայն բառնալ խնդրելու համար տէրութենէն որ անխորտարար Հայոց ազգին ալ չնորհուի ինչ առանձնաշնորհում որ պիտի ըլլայ ուրիշ ազգաց կամ դաւադարաց:

Երկրորդ՝ կարծիք մ'ալ կայ, որ Ազգային Երեսօտիտանն է, և սոյն իմաստը սա՛ կերպով կրցայ խմբագրել. ահաւասիկ կը կարգամ:

«Ազգային Երեսօտիտանութիւնը պէտք է ձայն բառնայ յայտնելու համար տէրութեան թէ Հայոց ազգը տէրութեան բաղադրարեան հաւատարիմ ժողովուրդն ըլլալով՝ երբեք կայսերական կառավարութեան վիշտ և վնաս պատճառելու տեղի տուած չէ. այս ազգը պիտի վշտանայ եթէ տէրութեան մասնաւոր դաւադարաց մասնաւոր առանձնաշնորհումներ տրուին, որով ինքը խորութեան ենթարկուելով պիտի չկրնայ հանդուրժել այս դրկանաց»:

Ասի ալ տեսակ մը բողոք է:

Երրորդ՝ կարծիք մ'ալ կայ, որ Փափազեան էֆէնտիին է, և կառաջարկէ որ և է իմաստով զիր չորսուիլ, այլ Հայոց ազգը տէրութեան բնական դաշնակիցը ցոյցնելով և փառահ ըլլալով որ տէրութիւնն ինչ որ տայ ուրիշ ազգաց նոյնը պիտի չնորհէ նաև Հայ ազգին, անցնիլ Օրակարգին:

Ահաւասիկ այս է մինչև հիմա եղած վիճարանութեան արդիւնքը: Այժմ Մերէմ-Գուլի էֆէնտին խօսք ուղեց, եթէ ուրիշ առաջար-

կութիւն մ'ունի, խօսքը պիտի տամ անոր:

ԵՌՍՈՒՑԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Ես ալ խօսք կուզեմ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Գուք երեք անգամ խօսեցաք. Ժողովին հարցնելէս ետեւ կրնամ նորէն խօսք տալ ձեզ: Հիմա խօսքը Մերէմ-Գուլի էֆէնտիինն է:

ՄԵՐԵՄ-ԳՈՒԼԻ Տ. ԷՖ. — Յանուն ազգին Ժողովին կողմէ հանելու ձայնին իմաստին վրայ եղած վիճարանութիւնը վերջապէս յանգեցաւ 2 կերպ իմաստի. մէկը յանձնարարիւն բերած իմաստն է, միւսն Ազգային Երեսօտիտանութիւնը, և անկէ դուրս ալ ուրիշ առաջարկութիւն մը. այսպէս չէ՞ մի Առնապետ Փաշա:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Բայց յանձնարարիւնն ընդունած իմաստը ուրիշ դիտողութեանց հետ խառն է:

ՄԵՐԵՄ-ԳՈՒԼԻ Տ. ԷՖ. — Կարծեմ թէ Տեղեկարար էֆէնտին կընդունիմ ըստ այն իմաստը՝ զոր Գիւանիդ կողմէ խմբագրեալ ներկայացուցիւ: Ինչ որ է, գուցէ ես սխալ ըմբռնած ըլլամ:

Ինչ կը թուի թէ բուն իմաստն է դուրս ելած երկրորդական կարգի կարեւորութիւնն ունեցող անխորտարար իմաստին հետ չխախտելու համար երկարեցաւ խնդիրը. վասն զի տմենաւ կընդունինք ծրագրին իմաստն՝ որ է «չնորհուի Հայոց ինչ որ կարեւոր պիտի դառնայ այլոց վիճակին բարեփոխանը համար»: Այս իմաստին ընդգիծման չեղած ատեն պիտի ջանամ հասկըցնել թէ միւս կողմներն՝ որ իրր յաւելուած և նոր առաջարկութիւն ներկայացան, երկրորդական կարգի բաներ են. խնդիրն երթալով այնքան փոփոխութիւն և չիտնութիւն կրեց, որ մինչև իսկ Հայոց ազգն իր հպատակութեան գիրքէն հանեցինք և Օսմանեան տէրութեան դաշնակիցն ըլինք...

(ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Հաւատարարութեան սկզբունքն այդ է.)

Ես ձեր ըսածին գէշ մեկնութիւն տալու համար չեմ ըսեր. այլ այնպիսի առաջարկութիւններ մէջ բերելով՝ խօսքի շրջանէն դուրս կենենք և խնդիրը կը չիտնուի: Գիտողութիւն եղաւ թէ ընդհանուր բարենորոգումները պէտք է ընդունինք և մասնաւոր առանձնաշնորհումներ չը խնդրենք. ես կըսեմ թէ մեր խնդրելիքը միայն սա պէտք է ըլլայ. զինչ որ պիտի ապրի ուրիշներուն՝ մեզի ալ թո՛ղ չնորհուի. այս բանով ոչ թէ Գրան գէմ մեղանշած կրկանք և ոչ աշխարհի առջև. տրուելիք բաներն ընդհանուր թէ ոչ մասնաւոր կերպով են, այլ պէտք է մեզի. մեր ուղածն ինքնակառավարութիւնն է. այլ սա՛ միայն թէ մի գուցէ մեր դրացի ազգերը մեզմէ արեւի բարեփոխանք ստանալով՝ մեր վիճակը ծանրանայ: Ինչո՞ւ չկրնանք ըսել որ եթէ ապագայ բարեփոխանքն հաւատարարութեան սկզբունք վրայ կայացեալ չըլլան՝ մեր կը բողոքենք ասոր դէմ, թէ և բողոք բառը ծրագրին մէջ չկայ: Ասանկ ըսելով թէ և անորոշ խօսք մ'ըրած կրկանք, սակայն ասի անստուգութիւնն է: Չեմ ուզեր եղած դիտողութեանց վրայ ասիկէ աւելի մանր պարագայից մէջ մտնալ, վասն զի օգուտ մը չունին:

ԵՌՍՈՒՑԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Ասիկէ առաջ ըսի թէ խնդակցութիւն կրնանք այժմէն յայտնել տէրութեան կողմէ յղացեալ ընդհանուր բարենորոգմանց համար, բայց շնորհակալութիւնն ետքի կիցայ: Սակայն Ազգային Երեսօտիտանութիւնը թէ ընդհանուր բարենորոգմանց վերաբերեալ կայսերական հրամանագիրը փոքր պիտի հրատարակուի, պէտք է թողուր իմ ըսածիս, և հարկ կըլլայ մեզ ըստպատկան դիրք մը բռնել, և տեսնել թէ պիտի խնդա՞նք թէ ոչ պիտի լանք: Ռեբեկի ուրիշ բան չմնար, բայց եթէ Փափազեան էֆէնտիի սրտառաւարանեալ օրակարգն ալ տեսնաւ. և ըստ այնմ քուէարկութեան ձեռնարկելով վերջացնել խնդիրը:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Դատ աղկի. որը տարածամած է տրդէն, պէտք է վերջացնել վիճարանութիւնը, բայց Ազգային Երեսօտիտան

կրկին խօսք ուղարկեց, թէ որ կուգէ՞ր այն ալ խօսի, և այնուհետեւ վիճարանութիւնը փակեց:

ԱՂԱՅԻՆ ԿԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ես իմ խօսքիս մէջ ըսի որ ձայն հանելու պատահեց ժամանակին ալ նայելու է. ոմանք կարծեցին որ մեր Օսմանեան տէրութեան գաղնակիցն ենք, ոմանք ալ թէ ուրիշ ազգաց թախած արիւնը իրաւունք կուտայ առանձնաշնորհումներ իրենց համար խնդրելու: Իմ կարծեօք մեր ուղեւոր այնքան իրաւունքներ ունինք այսօր, որ ուրիշներուն իրաւունքէն հազար անգամ աւելի է. թէ որ առիտով թնդանա՞նք չկրցինք շինել, այս մեր ուղեւոր իրաւունքէն չկրցար գրել զմեզ: Մեր՝ որ անյարմար դարերէ, ի վեր հաստատութեամբ ծաւալած ենք աշխարհեան և երբեք ծանր վիշտ կամ վնաս մը տուած չենք, ինչո՞ւ իրաւունք չունենանք առիտով թնդանա՞նք չկրցինք տրբուելք արտօնութիւնը մեր ալ փայլեցնել. թէ որ այս իմաստով ձայն պիտի հանենք, աղէկ չէ նէ բնաւ ձայն չհանենք, և սպասենք:

ԱՍԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Առնապատիւ չարքին սպասեցաւ, ուստի նախ վիճարանութեան փակումը քուէի կը դնեմ:

Զայս ըսելով Առնապատիւ Փաշան քուէի դրու վիճարանութեան փակումը, որն որ փորձով և և հսկայութեամբ միաձայնութեամբ Ընդունութեան Ժողովին:

ԱՍԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Կը մնայ քուէարկել խնամքի կէտը. բայց այս կէտը քուէարկելու համար անպատճառ ձեռն մէջ մտնալ հարկ է, որ բանի մը կերպիւ կըլլայ. մէյմը՝ երեսօն խանութեան կողմէ ուղերձ մը կատարագրուի և կը յանձնուի Սրբազան Պատրիարքին. մէյմ՝ ալ լրջորով Վարչութեան կը յանձնուի. որպէս զի Ժողովով որոշուած խնամքին համեմատ զիր մը ներկայացունէ Վրան, և վերջապէս Պատճառաբանեալ օրակարգի ձեւը կրնանք ընդունիլ, որով խնդիրն այս Ժողովին սեղանին վրայէն իսպառ կը վերնայ, և կանցնի Վարչութեան: Ուստի՝ նախ Պատճառաբանեալ օրակարգի ձեւը

քուէի կը դնեմ, զոր Փաշապետն էֆէնտի կառավարի, որ է

« Ազգային Ժողովն վստահ ըլլալով թէ Օսմանեան Կայսերական կառավարութիւնն ինչ առանձնաշնորհութիւններ որ պիտի տայ ուրիշ ազգաց՝ անոնց վիճակին բարեփոխման համար, նոյնը պիտի չնորհէ նաեւ Հայոց ազգին՝ անոր արդի վիճակին բարեփոխման համար, և այս կերպով որ և է զրկանք տեղի չպիտի ունենան. որ քուէրոյ առիթ ընծայեն Հայոց ազգին. այս մասին պէտք եղած միջնորդութիւնը յանձնարարելով Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր, կանցնի իւր Օրակարգին »:

ՁԵՏՆԵՐ. — Դժուար աղէկ, շուտ աղէկ:

ՊԱՏՆԱՊԵՏ Պ. ԷՖ. — Ստալ է այդ. կարելի է որ աշխարհին օրօնով պիտի տայ ուրիշի մը:

[Սրբապետ]

ԱՍԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Կաղաչեմ, լռեցիք: Պատճառեան էֆէնտի, և թէ բարեփոխութիւն կուգէր, զբաւ առաջարկեցէք:

[Սրբապետ արմուկ]

Պատճառեան էֆէնտի ի զիր ստալ իւր առաջարկութիւնը և Վիւանին յանձնեց:

ԱՍԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Պատճառեան էֆէնտին գրաւոր բարեփոխութիւն մը կառավարի, որ մէկ պահէն պիտի կարգաւ: Իսկ բերանայի բարեփոխութիւն մ'ալ Նորաստանիւն Յարութիւն էֆէնտին կառավարի, թեթեւ բարեփոխութիւն մը. այսինքն՝ կըսէ թէ մեր արդի վիճակին բարեփոխման համար խօսքը վերցուի. որպէս զի դարձեալ խորութիւն և տարբեր համեմատութիւն ըլլալ չհասկըցուի:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Մենք ալ ցուեցանք և միւս ազգաց վիճակից ենք ըսել է այդ:

ԱՍԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Դիմի մեկնութեան տեղի չաւալու համար փոքրիկ սրբազրութիւն մը

կընենք Օրակարգի առաջարկութեան մէջ և թէ Փաշապետն էֆէնտի մեզի թոյլ կուտայ:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Դժուար աղէկ, ի մասին կընենք:

Հետեւեալն՝ Առնապատիւ Փաշան Փաշապետն էֆէնտի առաջարկած Պատճառաբանեալ Օրակարգն վերադառնալու կարգաց. որ է՝

« Ազգային Ժողովն վստահ ըլլալով թէ Օսմանեան Կայսերական կառավարութիւնն ինչ առանձնաշնորհութիւններ որ պիտի տայ ուրիշ ազգաց, նոյնը պիտի չնորհէ նաեւ Հայոց ազգին՝ անոր արդի վիճակին բարեփոխման համար, և այս կերպով որ և է զրկանք տեղի չպիտի ունենան, որ քուէրոյ առիթ ընծայեն Հայոց ազգին այս մասին պէտք եղած միջնորդութիւնը յանձնարարելով Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հօր, կանցնի իւր Օրակարգին »:

Նոյնպէս՝ Առնապատիւ Փաշան կարգաց Պատճառեան էֆէնտի մատուցած յետադարձ բարեփոխեալ Օրակարգն:

« Նկատելով որ մինչև ցարդ իրաւամբ հաւատարմութեամբ ժողովրդաց բացառիկ արտօնութիւններու շնորհով զրկանք մ'է Հայոց ազգին, այս մասին արժանք անօրինելու և աղաւթին շահերն ու իրաւունքը պաշտպանելու համար արտօնութիւն կուտայ Սրբազան Պատրիարքին և կանցնի Օրակարգին »:

ԱՍԵՆԱՊԵՏ ՓԱՇԱ. — Հիմա ըսել է թէ երկու պատճառաբանեալ Օրակարգ ունինք բըւէի դնելու և Ժողովին դորձը վերջացնելու համար:

Տ. ՅՈՎ. Է. ՄԵՐԵԱՆ. — Կառաւարկեմ առաջինը որ քուէի դրուի:

ԲԱԶՄԱԹԻԻ ԶԱՏՆԵՐ. — Կը կրկնենք:

Առնապատիւ Փաշան՝ Փաշապետն էֆէնտի մատուցած Օրակարգը վերադառնալու, քուէի դրուելուն, որ միաձայնութեամբ Ընդունութեան Ժողովին, որով Պատճառեան էֆէնտի առաջարկութիւնը ինքնին մերժուելով քուէի ենթարկելու հարկ չմնայ:

Նկեղեցական երեսօնխանաց ղիտողութեան համաձայն՝ մատուցաւ աւագ տօներուն և տարեգլխուն պատճառաւ Ժողովին յաջորդ նիստը փոխանակ 15 օրէն դադարեցու, ամիս մը ետքը ձգել որոշուեցաւ:

Առնապատիւ զոյգուեցաւ ժամ 10 ին:

Բ. ԱՍԵՆԱՊԵՏ
Հ. Ս. ԱՂԱՅԻՆ

ԱՍԵՆԱՊԵՏ
Ս. ԱՂԱՅԻՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

1. Խորէն	Վարդ	Մխիթարեան	Ա. ԱՅՆԱԳԵՏ
2. Յակոբ	Վարդ	Փափաղեան	Ա. ԱՅՆԱԳԵՐ
3. Գէորդ	Ա. Գ.	Արծրունի	Բ. ԱՅՆԱԳԵՏ
4. Խաչատուր	»	Տ. Գարրիշեան	Բ. ԱՅՆԱԳԵՐ
5. Գարրիշէ	»	Զիշեքեան	
6. Յովաննէս	»	Մկրեան	
7. Արիստակէս	»	Քարակէօմրիակի	
8. Պետրոս	»	Փափաղեան	
9. Իգնատիոս	»	Մանուկեան	
10. Գրիգոր	»	Սէթեան	
11. Աթանոս	ԲՅՅ	Ս. Խաչ յիւսի	
12. Մկրտիչ	»	Երեմեան	
13. Սիւրբէլ	»	Պաշտօն	
14. Զաքարիա	»	Բերայի	

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

1. Ապրո	Սահակ	Էփէնտի	Ա. ԱՅՆԱԳԵՏ
2. Եաշարազ	Կարապետ	»	Բ. »
3. Նորեան	Յովաննէս	»	Ա. ԱՅՆԱԳԵՐ
4. Պօյաճեան	Յովաննէս	»	Բ. »
5. Նորատունկեան	Յակոբ	»	
6. Կիւղէնիկեան	Սեթիք	»	
7. Խոսեան	Յովաննէս	»	
8. Աղնաւորեան	Յովաննէս	»	
9. Սարայեան	Ալիքան	»	
10. Մաղաւտեան	Սեպուհ	»	
11. Կրճիկեան	Անդրանիկ սէյ		
12. Մարկոսեան	Գրիգոր	Էփէնտի	
13. Քաղաղեան	Յակոբ	»	
14. Յրէնիկեան	Յակոբ	»	

ԳԻՆ 2 ՂՐՈՒՇ

ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՄՆՏՈՒԿԻՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՅ ԾԱԽՈՒՅ ՅՄՏԿԱՅԵԱԼ

Կը ծախուի ի Դիւանատան Պատրիարքարանի . և Ղալաթիոյ Ս.
Լուսաւորիչ Նիկեղեցւոյ բանկալը և Հայ դրամաճառաց քով: